

Q. D. B. V!

CRITICÆ SACRÆ

P. II. CAPUT V.

DE VERSIONE LATINA VULGATA,

PUBLICO ERUDITORUM EXAMINI
IN AUDITORIO PAULINO

D. XX. SEPTEMBER. A. M DCC XXVI.

SUBMITTUNT

P R Ä S E S

D. JOANNES GOTTLÖB
CARPZOVIUS

P.P. ET AD ÆDEM THOMAN. ARCHI-DIACON.

E T

R E S P O N D E N S

M. FRIDERICUS THEODORUS EUSE-
BIUS SIMON

C O B U R G O - F R A N C U S .

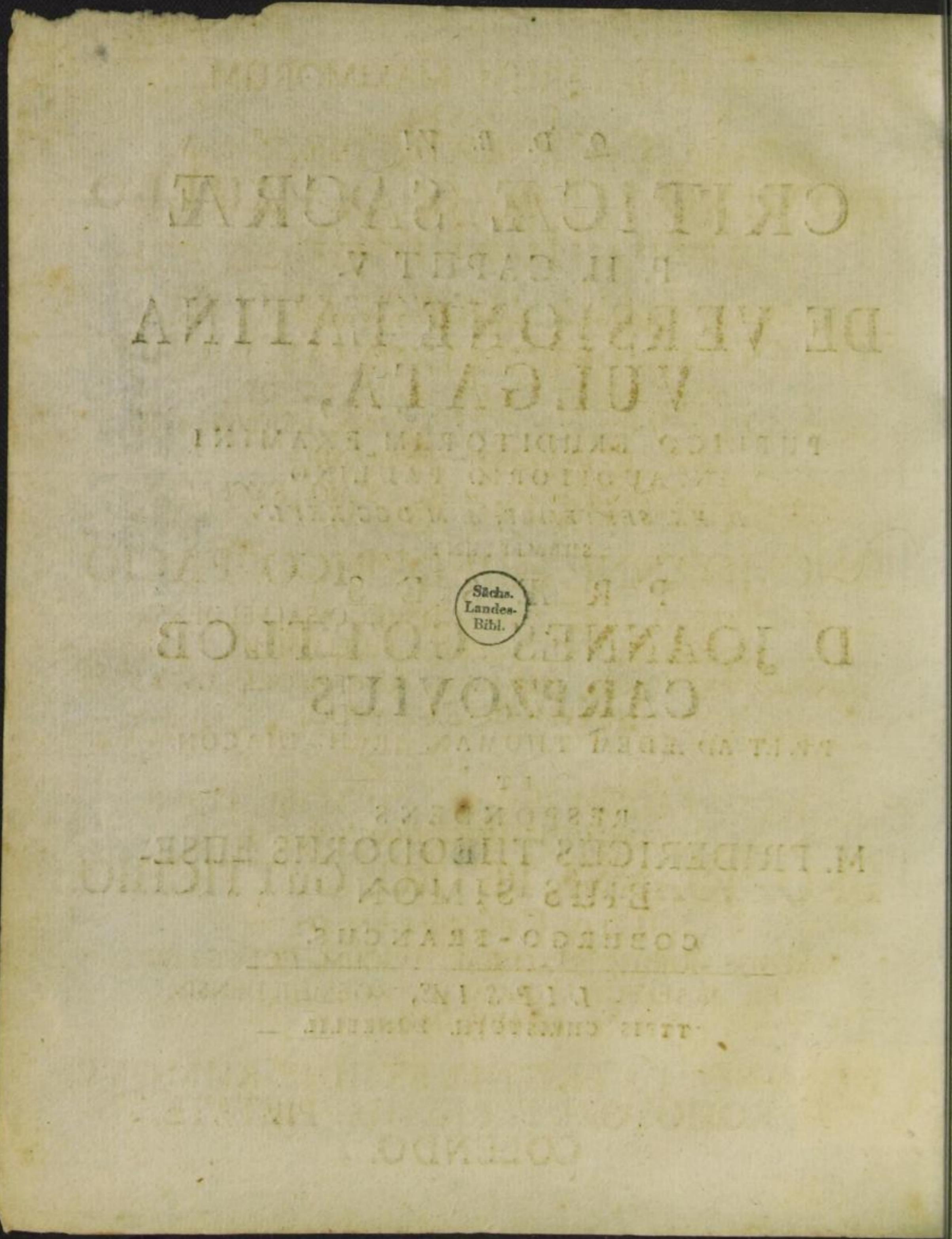
L I P S I A E ,

TYPIS CHRISTOPH. ZUNKELII.

~~156~~.

Coll. diss. A
56, 10

SLUB 156 (10)

EVERGETARUM. MAXIMORUM.

TRIGAE.

VIRO. ILLUSTRI. AC. GENEROSISSIMO. DOMINO.

DOMINO. GEORGIO. PAULLO.

DE. HENDRICH.

CLIENTELARUM. IN. AHORN. STEIN. &c.

DOMINO. HAEREDITARIO.

SERENISSIMORUM. SAXONIAE. DUCUM.

CONSILIARIO. SPECTATISSIMO. RELIQV.

DOMINO. PATRONO. ET. EX. SACRO. BAPTISMATIS.

FONTE. ΑΝΑΔΟΧΩ. VENERANDO.

VIRO. PRAENOBISSIMO. AMPLIASSIMO. EXCELLEN-

TISSIMOQVE. DOMINO.

DNO. JOANNI. FRIEDERICO. FACIO.

SERENISSIMO. DUCI. SAXO-COBURGO-SALFELDENSI.

A. CONSILIIS. CAMERAE. FIDELISSIMO.

DOMINO. PATRONO. ITIDEMQVE. SUSCEPTORI. LUSTRICO.

AETATEM. DEVENERANDO.

ut. et.

VIRO. PRAENOBISSIMO. AMPLIASSIMO. ATQVE.

CONSULTISSIMO. DOMINO.

DNO. JOANNI. PETRO. GÜTTICHO.

JCTO. CELEBERRIMO.

SERENISSIMORUM. SAXONIAE. DUCUM. CONSILIARIO.

ET. PRAEFECTO. DUCATUS. ROEMHILDENSIS.

GRAVISSIMO.

DOMINO. PATRONO. STUDIORUMQVE.

PROMOTORI. PERPETUA. PIETATE.

COLENDOD.

DISSTERTATIONEM. HANC.

QVAM.

SUB. DISCESSUM. EX. ALMA. PHILUREA.

AD. CELEBERRIMAM. LEUCOREAM.

ACADEMIAM.

RESPONDENDO. DEFENDIT.

SACRAM. ESSE. JUBET.

ANIMUM. PRO. INNUMERIS. BENEFICIIS.

OBSTRICTISSIMUM. DECLARATUS.

EORUMQUE.

PATROCINIO. FAVORIQVE. PRORSUS.

PATERNO. ULTERIUS. SE. SUAQVE. STUDIA.

COMMENDATUS.

TANTORUM. NOMINUM.

CULTOR. CLIENSQVE. PERPETUUS.

M. FRIEDERICUS. THEODORUS. EUSEBIUS. SIMON.

DOMINO. PATRONO. STUDIORUM
PROMOTORI. REPERITORI.
COLENDO.

P. II. CAPUT V.

DE VERSIONE LATINA
VULGATA.

P. II. Cap. V.
de Versione
Vulgata La-
tina.

§. I.

De Vulgata Versione Latina cum multa dici soleant, & a Romanæ professionis hominibus, æque ac a Doctoribus nostris, ultro citroque disputata sint, nos ea tantum persequemur, quæ ad historiam & Criticam ejus spectant, in translationis hujus 1. antiquitatem & originem, 2. autorem genuinum, 3. nævos ac sphalmata, 4. castigationes ac emendationes, 5. dubietate & autoritatem, 6. usum denique & æstimium, inquisituri. *

Animus enim non est, post Homerum Iliada scribere, & integras hue transferre disceptationes, totis libris utrinque ventilatas; sed, quæ ad Theologiam Polemicam referuntur, vel procul habentes, vel supremis saltem digitis tangentes, iis cum primis operam dabimus discutiendis, quæ ad institutum nostrum propius accedunt.

Rer. 2

§. II.

* Ex innumeris, qui hoc argumentum discusserunt, evolvantur e NOSTRIS b. Gerhardus *Conf. Cathol. Part. I. Lib. II. Art. I. cap. II. Thes. V. & VI.* p. 130. & *Exeg. Loci I. de Script. S. §. 512. p. 562.* b. Calovius *Critici Sac. Tract. II. Membr. VII. p. 502. sqq.* b. Waltherus *Officinae Biblic. §. 356.* b. Kortholtus *de Variis Scriptura edition. cap. VIII. - XIV. p. 91.* b. Pfeifferus *Criticæ Sac. cap. 12. p. 327.* Ex PONTIFICIIS, Natalis Alexander in *Dissert. de Lat. Vulg. Versione*, edita A. 1678. & in *Histor. Eccles. N. Test. Sec. IV. Dissert. XXXIX. est, To. IV. p. 402. sqq.* Richard Simon *Hist. Crit. V. T. Lib. II. cap. XI. - XIV. p. 242.* & *Disquisition. Critic. de Variis Biblior. edition. cap. XIX. XX. p. 157.* E REFORMATIS Andr. Rivetus *Isgo-ge ad Script. S. cap. XI. To. II. Opp. p. 905.* Hottingerus *Thes. Philolog. Lib. I. Cap. III. Sect. III. p. 377. sqq.* Dan. Chamier *Panstratia Catholicae To. I. Loc. I. Lib. XIV. p. 242.* Brian, Waltonus *Prolegom. Bibl. X. toto, Humfred. Hody de*

P. II. Cap. V.
de Versione
Vulgata La-
tina.

§. II.

Origines Vulgatæ & in antiquissima translatione Itala sive Communi, & in Hieronymi lucubrationibus atque curis Biblicis, & in subsequentium temporum variationibus requirimus, ita tamen, ut ad unam certam referrine- queant ætatem, vel autorem.

Quidam. Cum a primordio nascentis ecclesiæ Occidentalis versio ne Latina opus esset, dubium non est, quæ in proxime ab Apostolorum excessu illa conderetur, quæ ab Augustino lib. II. de Doctrin. Christ. cap. XV. & in veterum monumentis passim Itala, ab Hieronymo Comm. in Jes. cap. XIV. & XLIX. & alias sæpius Communis & Vulgata, a Gregorio M. denique in Epist. ad Leandrum, ante Moralia in Job. præfixa, & ab aliis Vetus appellatur. Itala quidem, ob communem in ecclesiis Italicis usum, forsitan &, quia in Italia primum nata fuerat, aut inde ad cæteras gentes, quibus Latinus sermo erat vernaculus, transferat: Communis & Vulgata, cum quia nullum certum agnosceret autorem, tum vel maxime, quia non de fonte Hebræo, sed de Græca Ἡβραιῷ, vel LXX. viraliter esset conversa: Vetus, non comparatione modo instituta, cum versione Hieronymi, quæ Nova audiebat, quo respectu ab ipso Hieronymo preficitur. in Iosuam Vetus salutatur, sed etiam a veruissimo in Occidentali ecclesia usu, & quod ad virum quendam Apostolicum referretur autorem. Eam æqualem quidem, vel etiam antiquiorem fuisse temporibus Apostolorum, pronunciat Is. Vossius de oraculo Sibyll. cap. XIII. sed proprius a vero absunt, qui ab aliquo Apostolorum discipulo procusam fuisse, existimat cum Serario Prolegom. Bibl. cap. 19. qu. 8. nec ab uno illam profluxisse autore, diversum dicendi genus indicat. Quicunque vero parens ei obtigerit, testibus tamen Augustino & Hieronymo, certum satis exploratumque est, ex Græca

de Biblior. Text. Original & Versionibus Lib. III. P. II. tota p. 342. Sixtinus Amama in Anti-Barbaro Biblico, qui ex instituto versioni Vulgaris oppositus, insigniores ejus nævos ligillatim persequitur.

ca ιων LXX. quæ καινὴ vulgo dicebatur, editione factam fuisse, *P. II. Cap. V.*
 & nihil purius fontibus suis fluxisse. Quibus enim nœvis de Versione
 Græca laborabat, hos in Latinam transmisit, temporum lapsu, *Vulgata La-*
exemplarium copia, librariorum imperitia vel negligentia, & tina.
Criticorum vel scolarum temeritate, insigni cumulo auctos.
 Attamen hoc non obstante, magnam naœta est auctoritatem,
 quod Augustino perhibente, *verborum esset tenacior, cum Perspic-*
suitate sententiae. Unde non dubitaverim, hac potissimum in
 Operibus suis eum fuisse usum; et si alias, planeque diversas
 Patrum manibus tritas fuisse, ex Tertulliano, Cypriano, Hila-
 rio, Ambrosio, aliisque passim intelligitur. Illam vero, cum
 Hieronymi versionibus & emendationibus sensim oblitteraretur,
 ac sequiori ævo plane interciderit, restaurare ex ruinis, & ex
 Patrum laciniis reficere molitos est Flaminius Nobilius, editam
 Romæ A. 1588. quam cum Græco exemplari Vaticano denuo
 A. 1628. publici juris fecit Joannes Morinus: sed hanc puram
 putam esse ecclesie Latine versionem, que ante Hieronymum sola in
 Occidente legebatur, vel ipso Rich. Simonio *Disquis. Critic. p. 158.*
 judice, nemo rei Criticæ peritus affirmaverit. Fieri siquidem non po-
 terat, ut Nobilius illam modis omnibus absolutam & perfectam ex pa-
 tribus hauriret, qui eam non exacte secuti fuerant, & si qui eorum
 Græce docti fuerunt, versionem novam ad Græcum sermonem LXX. In-
 terpretum condere, non ipsis fuit religio. Haud paulo magnificen-
 tius de illa sentit Petr. Dan. Hoecius de claris interpretibus p. 110.
 inquiens: *Quanquam Italiam illam totam ex Litteris Patrum scri-*
ptis maximo labore collectam consarcinare & renovare studuerit Flami-
nius Nobilius, Lucensis; unde sacrorum voluminum pure, presse, reli-
giose interpretandorum quivis documentum capere possit: attamen
cum pannos illos e Patribus undeque corraserit Nobilius, & non
Italam unam, sed complures alias, passim tunc temporis emergentes,
& omnium usui permissas, promiscue Patres usurparent; imo pro cat-
ptu suo loca ex tempore sape converterent, vel ab aliis conversa memo-
riter recitarent; cumque e LXX Scenam editione καινὴ profecta sit Ita-
lica; Sixtinæ autem, quam puram illam esse, Hexaplis intextam eru-
diti propugnant, Nobiliana consentiat; certissimum est, non facilius in

P. II. Cap. V. Nobiliana Italiam, quam aliam quamlibet reperiri posse. Quod mat-
de Versione turum exactumque tanti Viri judicium eo amplectimur liben-
Vulgata La- tius, quo majus Vulgatæ suæ pretium, vel ex ipsius Italæ inta-
tina. minato honore conciliare, ecclesiæ Romanæ doctores alias con-
siveverunt. Quo pacto autem curatius restitui ex fragmentis
Vetus illa Itala versio possit, specimine exhibito docuit Dan.
Whitby in *appendice examinis Variant. Lectionum Millii in N. T.*

II. Jam ex iis, quæ dicta sunt, liquet, non unam ante Hiero-
nymum versionem Latinam hominum manibus fuisse tritam, sed
innumeras fere, in quibus principatum saltem tenuit vetus, sive
communis. Unde Augustinus de doctr. Christ. lib. II. cap. XI. La-
tinorum interpretum infinitam varietatem memorat: & paulo post:
*Qui Scripturas, inquit, ex Hebræa lingua in Græcam verterunt, nume-
rari possunt, Latini autem interpretes nullo modo.* Ut enim cuique
primis fidei temporibus in manus venit codex Græcus, & aliquantulum
facultatis sibi utriusque lingvæ habere videbatur, ausus est interpretari.
Pariter Hieronymus prefat. in Josuam: Maxime ait, cum apud La-
tinos tot sint exemplaria, quot codices, & unusquisque pro arbitrio suo,
vel addiderit, vel subtraxerit, quod ei visum est. Atque hæc ratio
cum alias movit, ut precibus & adhortationibus Hieronymum
instigarent, tum ipsum Hieronymum, ut laborem istum ne desu-
geret, & nunc veteres corruptosque codices Biblicos emacula-
ret, & ad Græcam versionem corrigeret, nunc novam ex Hebræo
translationem ipse adornaret. Primam ergo manum versioni La-
tinæ IV. Evangeliorum admovit, mox ad reliquos Novi fœderis
libros progressus, eosque omnes ad primos fontes suos ita revo-
cavit, ut se Novum Testam. Græcæ fidei reddidisse, sub fin. Catalogi
scriptorum Ecclesiast. rursusque in Epist. XXVIII. ad Lucinium, se Te-
stamentum Novum Græcæ reddidisse auctoritati perhibeat. Hinc ad
Psalterium se contulit, ejusque veterem Versionem ad Græcam
LXXviralem exegit & castigavit: quæ ubi paulo post, ex librari-
orum negligentia, vitium denuo cepisset haud unum, non mo-
do e Græco correctam iterum dedit, verum etiam, quæ deerant,
juxta codices Hebræos supplevit, Origenis exemplo additis aste-
riscorum notis, & quæ abundabant, obçlo jugulavit. Quod in
pro-

prologo posterioris ad Paulam & Eustochium data opera docet, scri- **P. II. Cap V.**
 ptoresque de notis illis instruit. Harumque prior Psalterii edi- *de Versione*
 tio *Romana* vulgo appellata est, utpote in ecclesia Romana usur- *Vulgata Lat-*
 pata; posterior *Gallicana*, quia ab ecclesia tandem Gallicana re- *tina*
 cepta est. Inde ad reliquos perrexit Vet. Testamenti libros,
 quorum omnium versionem Latinam, juxta editionem LXXvi-
 ralem ut in Hexaplis erat, partim correxit & repurgavit, partim e-
 Græco novam fecit, additis, ut in Psalterio, quæ Hebræi codices
 supplebant, sub asteriscorum signo, & quæ redundabunt, obelo
 notatis. Talibus tantisque meritis in editionem codicis sacri
 Latinam Hieronymus, juvenis adhuc aut in ætatis flore constitu-
 tus, inclinavit. Posthæc Hebrææ linguae & magistros natus, & pe-
 ritiam adeptus, ad augustinus & amplius animum applicuit opus,
 & dum in secessu Bethlehemitico delitesceret, post mortem Da-
 masi Pontif. Röm. A. C. 385. & seqq. versionem novam Latinam
 totius Instrumenti Vet. ex Hebræo aggressus est. Cum enim Ju-
 dæi septuaginta interpretationem passim carperent, & ecclesiis
 Christi de falsitate scripturarum insultarent, pro veteribus nova
 cedens Hieronymus, ex Hebræo scripturas ideo vertit, ut os Ju-
 dæis obstrueret, sicut *præfat. in Jesaiam* testatur. Primos ómni-
 um edidit IV. libros Regum, præmisso ad Paulam & Eustochium
prologo galateo: proxime post illos, Prophetas omnes, cum IV.
 Majores, tum XII. Minores. Porro Salomonis scripta transtu-
 sit, Ecclesiasten, Proverbia & Canticum Canticor. hinc Jobi, de-
 num Psalmorum, Esdræ & Nehemias, mox & Paralipomenon
 versionem composuit. Aliquot abhinc annis Pentateuchum,
 quem brevi secutus est liber Iosuæ, & paulo post libros Judicum,
 Ruth & Hester absolvit, ita ut Octateucho universum hunc clau-
 deret laborem. Quorum omnium & ordinem modumque, &
 Chronogiam ac tempora, magna cum cura, ipsius Hieronymi
 verbis, aliisque fide dignis testimoniis evicit, & vindicavit dili-
 gentissimus Hodius p. 354. seqq. Imo etiam, ne quid desiderare-
 tur, e lingua Chaldaea libros Apocryphos Tobiæ & Judith con-
 vertit: illum quidem unius diei opera, Magistri Judaici ope, quo
 Hebraicis verbis Chaldaica interpretante, Hieronymus accito

No-

P. II. Cap. V. Notario sermonibus Latinis expoluit, hunc vero proprio Marte,
de Versione postquam ipse lingvæ Chaldaicæ aliqualem notitiam assecutus
Vulgata La- fuerat. Maccabæorum librum primum se Hebraice reperisse
tina. scribit, ut etiam Ecclesiasticum; sed neutrum eorum exinde trans-
tulit. Librorum Hester, Danielis & Jeremiacæ additamenta apo-
crypha, quamvis non approbaret, retinuit tamen, adjectisque no-
tis passim reprobavit. Non equidem me fugit, perexiguam He-
braicæ lingvæ peritiam Hieronymo passim a viris doctis tribui, &
in his cum primis, versatissimum in Criticis Joann. Clericum que-
stion. Hieronym. IV. & V. ei exprobrare, quod cognitione Lexica
& Grammatica destitutus, lectione saltem & usu didicerit, quan-
tum Hebraice sciret, unde varius & anceps sit in significatione no-
minum, & in certissimas subinde Grammaticorum regulas pecca-
rit. Quod exemplis, verbisque Hieronymi docere allaborat.
Nec nego, illa literarum Hebraicarum & lingvæ subsidia præsto ei
non fuisse, quibus nostra ætas abundat. Quando vero cogito,
1. ipsum a prima juventute ad extremam usque senectam, ardentissi-
matis studiis, Hebraicæ lingvæ operam dedisse, nullis parcentem la-
boribus, vigiliis, sumptibus, 2. variis, iisque apprime doctis, usum
fuisse magistris, primum dum esset juvenis, & in eremo Mona-
chum ageret, Judæo Christiano, a quo prima lingvæ Hebraicæ ra-
dimenta hausit, ut in Epist. IV. ad Rusticum c. 6. scribit; hinc Ju-
dæo alio, cuius ingenium & doctrinam toties in Epistolis ad Da-
masum Pontificem celebrat; deinde cum ex Ægypto Hierosoly-
mias rediisset, Barhanina s. Barrabano quodam, quem magno pre-
tio conduxerat, ut ipsum nocte instrueret, quia Nicodemi ad in-
star, Judæos fratres suos timuit, ut habet Epist. LXV. ad Pamma-
chium & Oceanum, quem Ruffinus tamen per calumniam subinde
Barrabam appellat; rursus Hebræo alio, quem Tiberiade acci-
verat, legis doctore, qui apud suos in admiratione habebatur, &
cum quo contulit a vertice ad extremum ungvem, ut in prefat.
in lib. Paralipom. ait; mox Lyddæo quodam Rabbino, qui apud
Hebræos primus putabatur, quemque non parvis se redemisse
nummis, in prefat. versionis Jobi testatur; demum adhuc alio, He-
braice & Chaldaice per quam perito, a quo linguam Chaldaicam
addi-

addidicit, cuius in *præfat.* in *Daniel.* & iterum *præfat.* in *librum P. II. Cap. V.* *Tobie* mentionem facit; 3. Hexapla & Octapla Origenis ad manus habuisse, quorum beneficio, ex tot versionum collatione *Vulgata Latina* pariter, ac lucubrationibus, notis & Commentariis Origenis, Hebraice doctissimi, in difficilioribus locis judicium veteris ecclesiae expiscari, & in ipsa Hebraismi peritia mirum quantum proficere posset; 4. insignem traditionum, interpretationum, fabularum, & observationum Judaicarum farraginem in Commentariis suis, ceterisque scriptis, larga manu inspersisse, unde non idiomate tantum, sed & universa fere encyclopædia Hebraica probe tinctum imbutumque eum fuisse intelligimus: non possum translationi- nibus ejus, ex Hebræo textu factis, eximium non statuere pre- cium, maxime cum bonæ interpretationis regulas curate obser- vaverit, & nunc verba, nunc sensus, nunc simul utrumque, prout res & necessitas ferebat, Latine expresserit, ut *præfatione in Jobum* testatur.

III. Quam autem cunque Stridonensis Presbyter operam, his recognitionibus Biblicis & que ac versionibus novis navaret, quam tamcunque doctoribus præstaret utilitatem, quot quantisque pre- cibus Desiderii, Chromatii, Dominionis & Rogatiani, Lucinii Be- tici, nobilium insuper, doctissimarumque fœminarum, Paulæ & Eustochii, Suniæ & Fretelæ, ad hunc laborem provocaretur & in- stigaretur, impari tamen gavisus successu, prohibere non potuit, quin calumniis & obtrectationibus adversariorum acerbissimis hoc nomine peteretur. Augustino cum primis, Episcopo Hip- ponensi, hoc ejus institutum improbabatur, ut temerarium, & ad auctoritatem versionis LXX. Interpp. convellendam & minuendam compositum, ut ex lib. XVIII. de Civ. Dei cap. XLII. ejusdemque ad Hieronymum Epist. X. & XIX. constat: metuebat enim, ne si hæc ejus interpretatio per multas ecclesiæ reciparetur, a Græcis ec- clesiæ Latinae dissonarent. Interim pro sua modestia Augustinus honorificam mentionem facit novi istius interpretis cit. loc. de C.D. ubi: *Nostris, inquit, temporibus non defuit presbyter Hieronymus, ho- mo doctissimus, & omnium trium lingvarum peritus, qui ex Hebræo in Latinum eloquium Scripturas convertit.* Mox alii longius progressi, canino dente eum rodere, viri famam lacerare, & velut ex plau- stro convitia in ipsum jacere cœperunt, ut mox in *præfationibus,*

Sss

mox

P. II. Cap. V. mox in aliis epistolis ac opusculis causam suam perorare, apologeticas de Versione scribere, notamque ob Scripturas de novo conversas inustam ab Vulgata Lxx. stergere necesse haberet. Confer præfationem in Jobum e Graeco translatione, Commentarium in Ezechiel. lib. X. Epistolam CIL. ad Marcellam, prefat. in Paralipomena, & illam in Esdram, aliaque ejus loca complura. Vix tamen acerbius quisquam eum infestatus est Russino, Presbytero Aquilejense, qui ex amico adversarius ei factus, quoniam Origenis περὶ ἀρχῶν libros post se Latine converterat, atroces in ipsum invectivas scripsit, sed quibus pro merito Hieronymus respondit. Quin imo, cum in ecclesia quadam Africæ, ipsius Episcopi iussu, publice legitimi cœpisset Hieronymiana translatio, tantum istius ecclesiæ plebs concitavit tumultum, ut de loco quodam in Jonæ vaticinio, Judæos sententiam rogare, erroris illam arguere, missamque facere Episcopus cogeretur, teste in Epist. X. ad Hieronym. Augustino. Ubi autem livor post Viri fata quiescebat, paulatim verio quoque ejus auctoritatem nacta est, & apud multos recepta, qui ejus sinceritatem, & cum Hebreo convenientiam deprehendebant, ita tamen, ut tum Vetus, tum hæc Nova promiscue in usu esset, usque ad Gregorii M. tempora, qui paulo ante citata Epist ad Leandrum ante libb. Moral. sedem Apostolicam utraque uti testatur, nunc vetere, nunc Nova. Et quanquam Gregorius ipse Novæ versioni admodum faveret, lib. XX. Moral. cap. 3. fassus, quod Nova hæc translatio cuncta verius transfundisse perhibeat, & credendum sit, quicquid in ea dicitur, tantum tamen abest, illa ut de gradu dejiceret, aut exturbaret ex ecclesia Veterem, ut utraque potius publico gauderet usu, suosque haberet fautores. Solertissimus Hodius cit. lib. cap. IV. sqq. per secula eundo, longa serie doctorum allegat testimonia, ex quibus de Hieronymiana illa, quid quavis ætate senserint, quinam illa in Operibus suis usi fuerint, qui minus, intelligitur. Hinc autem evenit, ut promiscuo usu Vetus & Nova misceretur, quin & in ipsis codicibus una ex altera emendaretur & corrigeretur, donec tandem ex permista, confusaque utraque, & in unum contextum constipata, ea prodiret Versio, quæ hodie Vulgata dicitur, quæ miris modis in codicibus varians, nec semel aut unius auspiciis correcta, tacito consensu recepta & adhibita, demumque ex Tridentino decreto in authentias solium collocata,

& ad

& ad postremum Sixti V. & Clementis VIII. autoritate & iussu, ad unam & stabilem revocata fuit lectionem. Hi genuini sunt VULGATÆ versionis natales, hæ origines, quod adeo negare non possunt Pontificii, ut fateatur potius Bellarminus lib. II. de verbo tina.
P. II. Cap. V.
*de Versione
Vulgata La-*
tina.
Dei cap. ii. quæ jam in usu est, Vulgatam editionem non esse unius autoris, sed quædam babere ex Hieronymo, quædam ex Luciano, quædam ex Theodotio, quædam ex alio interprete anonymo. Mixta ergo ex pluribus est versio, quæ in ecclesia Occidentali paulatim Italicæ locum occupavit, sive partem aliquam ex Veteri, aliam ex Hieronymi lucubrationibus, aliquam aliunde trahit, suis ut singula vel autoribus reddere, vel temporibus assignare, omnino nequeamus. Quæ adeo vera sunt, ut Cardinalis Baronius ad eundem fere modum tradat, suoque calculo confirmet Annal. ad A. C. 231. num. XLVI. sqq.

§. III.

Hinc facili negotio colligitur, de Vulgatæ quid statuendum veniat autore, quem Pontificii tantum non omnes, dispari licet sententia, Hieronymum jactant. Quod quo minus persuaderi nobis patiamur, graves habemus & fonticas causas, ex quibus vero fit simile, eam nec omnino Hieronymi esse, nec plane Veterem Italiam, sed ex utraque pariter ac aliorum emendationibus mixtam.

I. Circa hanc, de Autore Vulgatæ, disceptationem notare convenit a) Pontificiorum dissensum, quem nec ipse dissimilare potuit Bellarminus. Totam enim & integrum Hieronymi esse negant, Xantes Pagninus prefat. ad Vet. Test. Paulus Foro-Semproniensis Episc. lib. II. de die passionis Dom. cap. 1. Erasm. Roterodam. in N. T. Martinez hypotyposes lib. I. Cap. 4. ubi Prophetarum libros ipsi saltim tribuit, licet, inquit, a nativo nitore, temporum injuria degenerasse videantur, reliqua autem volumina ex ipsius officina produisse negat. Rursus alii, quamvis mixtam in minutis quibusdam partibus & momentis largiantur, ex majori tamen & potiori parte cum fiat denominatio, Hieronymo

S 552 in

P. II. Cap. V. in solidum adscribere, nulli dubitant. * In his Augustin. Eu-
 de Versione gubinus Steuchus, Joh. Picus Mirandulanus Comes, Nicol. Se-
 Vulgata La- rarius, Joh. Mariana, & plerique Romanæ ecclesiæ moderni do-
 tina. tores, numerantur, ut mirari subeat, qua fronte Erbermannus
 in *Bellarmino Vindicato* p. 58. scribere non erubuerit: *Quis Ca-*
tholicorum Vulgatam totam tribuit S. Hieronymo? eoque nomine
 Amesium splendidissimi postularit mendacii, quod hujusmodi quid
 de Pontificiis affirmet. Quanquam enim illam, ut hodie legit,
 qua omnes voces & partes, ad Hieronymum forte non referant
 Pontifici, nec salva veritate referre possint, quando tamen, ge-
 neratione loquendo, de autore quæstio est, ad unum omnes Hiero-
 nymum provocare conseruerunt. Omnino Hieronymi esse
 modernam Vulgatam, exceptis libris nonnullis, quos ecclesia
 secundum Veterem Vulgatam adhuc legit, absolute & plus vice
 simplici affirmat Rich. Simon *Hist. Crit. Vet. Test. lib. II. Cap. XI.*
p. 244. sqq. ut ut diffiteri nequeat, in nonnullis locis ex Veteri
 illa esse permistam: probatque ex eo, quod moderna Vulgata
 composita sit ad textum Hebreum, quem veterum ecclesiæ Pa-
 trum, præter Hieronymum, tentare potuerit nullus. Unde in
 Eugubini & Marianæ sententiam pedibus concedit; quanquam
 illam quæstionem: an Hieronymus Vulgatæ modernæ totius, &
 in singulis quoque minutis, autor sit? amoliri potius & pro-
 cul habere malit. Mixtam denique ex Hieronymi & aliis faten-
 tur Baronius *cit. loco*, Driedo *lib. II. cap. I.* Duacenses Theologi
prefat. in Vet. Test. Sixtus Senensis lib. VII. Biblioth. Sanctæ heresi I.
& lib. VIII. ad Object. 8. Guil. Budæus *annotat. ad Pandectas p. 163.*
 & alii non pauci. Bellarminum supra citatum si audire instar
 omnium libeat, ejus sententia quatuor comprehensa positioni-
 bus, ita habet: 1. *Testamentum Nov. Latinum editionis Vulgatae ex*
antiqua versione habemus, quam tamen b. Hieronymus emendavit: 2.
Psalterium vulgatae editionis Latinae non est illud, quod D. Hieronymus
transtulit ex Hebreo, neque illud, quod transtulit ex versione Graeca
LXX. Interpretum, sed illud, quod ipse emendavit, translatum ab an-
tiquo

* Universum hoc sententiarum inter Pontificios divortium, copiose & erudi-
 te recenset Humfr. Hody *de Biblio. Text. & Versionib. Lib. III. P. II. Cap. XV.*
s. 191. p. 547. sqq. qui videtur,

tiquo interprete, ex editione S. Luciani Martyris: 3. probabile nobis est, librum Sapientiae & Ecclesiastici, & Machabæorum, nos non habere ex versione Hieronymi, sed ex antiqua translatione, cuius auctor ignoratur: 4. reliqua omnia ex Hieronymi versione ex Hebræo habemus, in editione Vulgata. Judice ergo Bellarmino, Vulgata universi Veteris Testamenti versio, unum si excipias Psalterium, ad Hieronymum spectabit autorem. Sed quid in singulis propositionibus illis admitti, quid jure desiderari possit, exacte docuit b. Kortholtus de variis Script. S. edition. cap. IX. §. 4. sqq. p. 95.

II. Notamus 3) causas, quibus cum Pontificiis facere, & Vulgatam, ut hodie illa habet, Hieronymo tribuere prohibemur. Nam 1. Hieronymi versio exacte per omnia, quantum ipsi licebat, conformis fuit textui Hebræo, unde toties profiteatur, se secundum Hebraicam veritatem transtulisse, in prologo galante testatur, quod sibi omnino conscient non sit, mutasse se quippiam de Hebraica veritate, imo præfat. in Esd. & Nebem. ad Domnionem & Rogatianum, ad Judæorum provocat judicium & censuram, annon fideliter verterit ex Hebræo. Idem præfat. in Estheram Paulam & Eustochium, Hebraice callentes, & codicem Hebræum cum versione Hieronymi contendentes, ita alloquitur: *Vos autem, o Paulæ & Eustochium, quandoquidem & Bibliothecas Hebræorum studiis intrare, & interpretum certamina camprobas, tenentes Hester Hebraicum librum, per singula verba nostram translationem aspicite, ut possitis agnoscere, me nihil etiam augmensus addendo, sed fidelis testimonio simpliciter, sicut in Hebræo habetur, historiam Hebæicam Latinæ linguae tradidisse.* Hinc etiam, ubi LXX. Interpretum versionem ab Hebræo discedere animadvertisit, fideliter indicat, atque saepius hoc studiose inculcat, se ad condendam novam translationem, vel maxime ἡῶν ὁ a fontibus Hebræis discrepantia, compulsum fuisse & motum. Ex quibus omnibus palam est, Versionem Hieronymi preesse inhaessisse textui Hebræo. Ab hoc vero quoties & quantum deflectat Vulgata hodierna, paulo post ex instituto docebimus, & exemplis probatum dabimus: quam certum est, in multis convenire cum Veteri Vulgata, sive cum ejus fonte, LXX. virali, ubi distat illa ab Hebræo, saepius cum Theodotione, Symmacho, Aquila, & Cyprianus.

pissime etiam aliter habere, quam Hieronymus in Opp. suis cen-
suit vertendum. Atque hoc ipsum cum primis, Hieronymum
Vulgatæ auctoritatem esse, non patitur, quod 2. versio illa in utroque
Instrumento multo legit aliter, quam Hieronymianæ ferunt emen-
dationes. Sic v. g. in question. Hebræic. corrigit Hieronymus illa:
וְ *Spiritus Dei ferebatur super aquas Gen. 1, 2. Pro eo, inquiens, quod
in nostris codicibus scriptum est, ferebatur, in Hebræo habet* טרחה פת,
*quod nos appellare possumus, incubabat, sive confovebat, in similitudi-
nem volucris, ova calore animantis.* Vulgata tamen Latina, illud fe-
rebatur, adhuc hodie tenet. Gen. III, 8. legit Vulgata: *ad auram*
post meridiem, Hieronymus vero vult legendum: *ad vesperam, ad-*
dens: in plerisque codicibus Latinorum, pro eo, quod hic posuimus, ad
vesperam, post meridiem habetur. Ibidem, comm. 14. Vulgata: *וְ*
terram comedes, Hieronymus: proterm, עפָר scriptum est, quod favil-
lam possumus dicere וְ pulverem. In vexatissimo loco Gen. III, 15.
Vulgata constanter legit: *Ipsa conteret caput tuum, וְ tu infidiabe-*
ris calcaneo ejus, Hieronymus habet: Ipse conteret caput tuum, וְ tu
conteres caput ejus. Gen. IV, 4. legit Vulgata: *וְ respexit Dominus ad*
Abel, וְ munera ejus, Hieronymus autem Theodotionis versionem
præfert, qui vertit: וְ inflammavit Dominus super Abel, וְ super
sacrificium ejus, וְ c. quam ut tueatur versionem, addit: Ignem ad
sacrificium devorandum solitum venire de cælo, וְ in dedicatione
templi sub Salomone legimus, וְ quando Elias in monte Carmelo con-
struxit altare. Et sic in Novo Test. pro eo, quod Vulgata ho-
die habet 1. Cor. XIII, 3. *Si tradidero corpus meum ut ardeam, le-*
gi vult Hieronymus, ita ut gloriem? Quæ pro specimine suffi-
ciant. Infinita enim ejusmodi exempla, in quibus aliter Vul-
gata legit, quam legi vult Hieronymus, ex Commentariis ejus
colligere licet: &, quod ad Nov. Test. attinet, in suis in Epi-
stolas ad Galatas, Ephefios, Titum, &c. commentariis passim
reprehendit & corrigit lectionem hodiernam Vulgatæ. Deni-
que 3. habemus hodie in Opp. Hieronymi versionem Psalmos
*rum, recens ab ipso adornatam, quam a Vulgata multum rece-
dere, ocularis inspectio doceat. A seipso itaque cum adeo dif-
fidentem & diversum Hieronymum dicere non liceat, auto-
rem Vulgatæ credere eundem profecto non possumus, cuius le-
ctionem toties carpit, perstringit & emendat.*

III. Si

III. Si denique γ) nostra promenda est sententia, ita pro- **P. II. Cap. VI**
 nunciamus: (1.) Vulgata hodierna quemadmodum ob allata mo- **de Versione**
 do argumenta, insignesque Hieronymi αὐτογίας, eadem per **Vulgata La-**
 omnia cum Hieronymiana quidem non est, ita nec omnino alia, **tina.**
 aut diversa, quæ nihil prorsus commercii cum Hieronymi ha-
 beat Nova. Si quis enim Prophetarum versionem Latinam ex
 Hebræo, quæ inter ejus opera extat, cum Vulgata conferat ho-
 dierna, magnam inter utramque convenientiam deprehendet,
 ita ut per integrum sæpe caput vix unum aut alterum discrepet
 verbum. In multis quoque Vulgata, v. g. in Chronologia, a LXX
 viral recedit, & cum Hebræo textu facit: pleraque insuper,
 quæ in antiqua versione defuerunt, quæque ex Hebræo se sup-
 plevisse dicit Hieronymus in sua versione, leguntur in Vulgata,
 quale illud Os. XI, 2. *ex Aegypto vocavi filium meum: Zache-*
char. XII, 10. & aspicient ad me, quem confixerunt &c. Multa et-
 iam, quæ in antiqua Vulgata aliter legebantur ac in Hebræo, ob-
 servante Hieronymo, eodem modo hodie comparent in Vulga-
 ta, ut in Hebræo, & ut legenda censuit Hieronymus: v. g. Gen. II,
 2. ubi vetus editio ex Græca legebat: *complevit Deus die sexto*
opus suum, monuit Hieronymus, secundum Hebræos legendum
esse, die septimo: v. 22. pro, eiſtaſin, vertit Hieronymus, soporem:
Gen. XXXV, 16. pro Hippodromum, vertit verno tempore: Jonæ IV, 6.
pro cucurbitam, vertit bederam &c. In quibus omnibus locis, ut aliis
 multis, Vulgata sequitur lectionem Hieronymi. (2.) Vulgata er-
 go ex Veteri Communi, & Hieronymiana, aliisque, invicem per-
 mistis, ad, eum quem §. præced. diximus, modum, enata est.
 Non publica quidem autoritate, nec uno eodemque tempore,
 in illum redacta modum, quo hodie legitur, sed sensim paula-
 timque, ex aliquot seculorum promiscuo usu, & tacito consen-
 su potius, quam diserta ecclesiarum omnium conpiratione: ut
 falsus sit Baronius, quando *sit. loc. num. 47.* Vulgatæ ex utraque
 compositionem ita describit, ac si data opera, certo quodam
 statoque tempore, fuisset conflata, explosa illa Veteris & novæ
 nomenclatura, cujus tamen rei nulla ex probatis scriptoribus
 proferre potest documenta. Res ipsa mixtam loquitur, cujus
 tamen circumstantias, autorem, locum, tempus, nemo definivit.

§. IV.

P. II. Cap. V.
de Versione
Vulgata La-
tina.

§. IV.

Mirum itaque non est, si tot interpolationes, in certo autore factas, passa est Vulgata moderna, quod non sincero amplius & limpido amne fluat, sed variis, iisque subinde gravissimis, scateat erroribus ac nœvis.

I. Quod ut ad oculum demonstrarent, & Pontificiorum retunderent clamores, nostrates pariter ac Reformati Theologi prolixos errorum Vulgatae indices contexuerunt, nobisque otium fecerunt. Enostris unus loco omnium sufficere possit Calovius, qui in *Critici Sacri Tr. II. Membr. VII. §. 157. p. 537. sqq.* tanta omnino accuratione & fide, tanta ubertate & copia, hoc argumentum contra eos Romanensium Doctores, qui Vulgatam ab omnibus prorsus erroribus, etiam levioribus, inimunem esse pronunciant, edisseruit, ut spicilegio vix locum reliquisse videatur. Nobis eo licet esse brevioribus, quibus satis fuerit, suprema saltem capita corruptelarum indicasse, exemplisque illustrasse nonnullis, quæ insigni aliorum cumulo poterunt augeri. Habes itaque in Vulgatae editione Sixtino-Clementina, ut illa hodie in ecclesiis Romanis obstat, sphalmata Ι) ἀνθιφαλμὰ & ἀτίγραφα, seu fontibus Hebreis directe contradicentia, v. g. Gen. VIII, 7. fontes affirmant וַיֵּצֵא וְשׁוֹב וְexit exiendo & redeundo, quod versio negat, egreditur, & non revertetur, secuta nimirum LXX. εξελθὼν εκ αὐτές ψεψεν c. XIX, 18. Loth deprecatur: אל נא אָדָנִי ne quæso Domine, Vulgata sensu opposito habet: quæso Domine: c. XLIX, 24. וַיַּפְזֹן זֶרֶעַ וְרוֹעֵן & roborarunt se brachia manuum illius, Versio Vulgata, ipso Steucho judice sensu plane contrario reddit: & disoluta sunt vincula brachiorum & manuum ejus, non quod legeret, a rad. ΧΩΡΙΣ quæ Cappelli est conjectura, sed quod sequetur LXX, qui locum sic reddidere, καὶ ἐξελύθη τὸν νεῦκα ἐρχόντων χειρὸς αὐτῶν. Exod. XVI, 14. pro: & desit roris positio, sive ut Xantes Pagninus interpretatur: & excisa est descensio roris, i. e. cessavit ros, Vulgata habet: cumque (ros) operuisset superficiem terre: Lev. XIII, 31. Textus Hebr. negat, בְּזַעֲרָה שָׁׂמֶר אֵין כֵּן וְcapillus niger non in ea, Vulgata omittens negatiyam, affirmat: & capilli nigrum: Num. XXIV,

3. 15.

3. 15. שְׁתִים הָעֵין **viri reclusi**, aperti quoad oculos, vel ut Arias P. II. Cap. V.
 Mountanus exponit: *apertum habens oculum*, Vulgata contradicit, de Versione
cujus obliteratus est oculus: Deut. XXIX, 10. עַצִּיר עֲד שָׁאֵב מְחֻטָּב Vulgata La.
מִימֶר a cæsare lignorum usque ad haurientes aquas, qui simul omnes tina.
 fœdere Dei comprehenduntur, at excluduntur a Vulgata, exceptis
lignorum cæsoribus, usque ad haurientes aquas: Deut. XXXIII, 6.
וַיֹּהֵי מִתְנִזְנֵן quod Pagninus vertit, nec sint populi ejus nume-
 nubiles, eodem, quem LXX. fuderunt, sensu: οὐκέτι πολὺς ἐπίθημα, Vulgata invertit: **¶** fit parvus numero; ubi quidem non
 dissimulavero, verba fontium ita concisa & abrupta esse, ut eno-
 stratibus quoque b. Seb. Schmidius ita reddiderit: erit tamen, ho-
 mines ejus, numerus (exiguus.) Habes in ea 2) Sphalmata אֲפִתְמָתָא, in numeris perperam positis, v. g. Gen. VIII, 4.
בְּשַׁבָּעָה עַשֶּׂר יוֹם רְחִרְשָׁה decimo septimo die mensis, Vulgata vero, *vicesimo*
septimo die, scilicet secuta LXX. qui pariter legunt: εβδόμην καὶ εἰ-
 καύδη τέ μηνός c. XI, 13. Arphaxad, postquam generat Schæla-
 chum, vixit שֶׁלַשׁ שָׁנִים וְאֶרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה quadringentis tri-
 bus annis, at juxta Vulgatam trecentis tribus annis: c. XXIV, 22.
בְּקָע מִשְׁקָרְלָה dimidium scili pondus ejus, Vulgata vero, appendentes
 duos sicos: Exod. XXXII, 28. occisi memorantur in populo
כְּשַׁלְשָׁת אַרְפֵּי אִישׁ circiter tria millia virorum, at juxta Vulgatam
 quasi triginta tria millia hominum: Nam. XXVIII, 13. 29. & c.
 XXIX, 10. 15. עַשְׁרוֹן עַשְׁרוֹן singulas decimas, Vulgata convertit
 in decimam decimæ. Habes 3) אֲמְלָאֵת לְמָאָה, quæ desiderantur in Vul-
 gata, in qua integra nonnunquam commata, sæpe & verba non-
 nulla omissa deprehendes, v. g. Gen. XVII, 13. desunt in Vulgata,
 quæ leguntur in Hebreo: circumcidendo circumcidetur natus domus
 tuae, ¶ emtus argento tuo: c. XXIII, 1. omisit hæc: isti sunt anni vi-
 ee Sare: c. XXIV, 41. hæc: ¶ eris mundus a juramento meo: cap.
 XXXI, 39. desunt: interdiu, ¶ quod furto ablatum est noctu:
 c. XXXIV, 19. hæc: ¶ predati sunt omnia, quæ erant in ædibus: c.
 XXXV, 13. desiderantur: ¶ ascendit (Deus) in loco, ubi locutus erat
 ipse: c. XXXIX, 5. hæc: ¶ fuit, ex quo proposuit cum domus sua, ¶ super
 omnia, quæ erant ei: v. 6. hæc: ¶ reliquit omnia, quæ erant sibi,
 in manu Joseph, & v. 19: quæ locuta est ad eum, dicendo: secundum
 verba ista fecit mihi seruum tuum: c. XL, 5. absunt: pincerna ¶ pisces,
 T 18 qui

P. H. Cap. V. qui fuerant Regi Egypti, qui erant vinciti in domo carceris: c. XLI, 12.
 de Versione hæc: *E*solvit nobis somnia nostra, singulis secundum somnum suum
Vulgata Latina solvunt; & v. 28. pro eo, quod in Hebreo ita legitur: hoc est, quod
locatus sum ad Pharaonem: quod Deus facturus est, videre fecit Pharaonem,
Vulgata hæc habet: qui hoc ordine complebuntur: c. XLIX, 30.
in speluncas, que est in agro dupli, & v. 32. *emtio agri* & *speluncæ, que*
in eo erat, a filiis Cheth, desiderantur in *Vulgata*. Sic Exod. XXX,
 15; absunt a *Vulg.* dando oblationem Domino, ad expiandum pro ani-
mabus vestris, & v. 25. *oleum iunctionis sanctitatis* erit: c. XL, 13. 14.
 15. *Vulgatus non interpretem, sed epitomatorem egit, sic inter-*
pretatus, ut duos versus vel omiserit, vel contraxerit, quos inte-
gratos ex Hebreo addidit Pagninus. Et sic in sexcentis aliis lo-
 cis. *Habes 4) πλεονασμὰ redundantia, & quæ perperam in Vul-*
*gata verbo Dei additæ leguntur, v. g. Gen. IV, 8. superfluunt ver-
 ba, egredi amur foras, petita ex versione LXX viralii, quæ pariter ha-
 bet: διέλθωμεν εἰς τὸ πεδίον* & v. 15. *nequaquam ita fiet, rursus ex*
Græca, ἐξ ἀπώλειας c. XXXI, 31. redundant: *quod inscio te profectus*
sum, rursusque v. 32. quod autem fuit me arguis: & v. 47. *uterque*
juxta proprietatem lingue, sue: c. XXXIV, 30. quibus perpetuatis
auctoriter, & habitatoribus terræ hujus: c. XXXVIII, 18. ad unum igit-
tur coitum mulier &c. c. XLII, 22. rursus sopore depresso: Num. VIII,
 2. de suo addidit *Vulg.* *candelabrum in australi plaga erigatur;* *hoc*
igitur præcipe, ut lucernæ contra boream, e regione, respiciant ad mensam
panum propositionis: *rursusque c. XX, 6. clamaveruntque ad Domini-*
nūm, & dixerunt: Domine Deus, audi clamorem hujus populi, & aperi
eis thesaurum tuum, fontem aquæ vive, ut satiati, cesset murmuratio
eorum, quæ omnia absunt ab Hebreo. Sic præter omnem fidem
codicium Hebræorum inseruntur Proverbijis Salomonis γνῶμας
spuria, v. g. c. X, 4. qui nititur mendaciis, hic pascit ventos, idem au-
tem ipse sequitur aves volantes: c. XII, 11. qui suavis est in vini de-
morationibus, in suis munitionibus relinquit contumeliam: c. XVII, 16.
qui altam facit domum suam, querit ruinam: & qui evitat discere, in-
cidet in mala: c. XXV, 27. sicut tinea vestimento, & vermis ligno, ita
tristitia viri nocet cordi. Quo pertinet etiam præfatiuncula, Thre-
 nis Jeremiæ ad hunc modum præmissa: *& factum est, postquam in*
captivitatem redactus est Israel, & Jerusalem desertæ est, sedis Jeremias
 Prophe-

Propheta flens, et planxit lamentatione hac in Jerusalem, et amaro animo suspirans et ejulans dixit, quam ex Graeco LXX. Codice petitam, de Versione ignorat Textus Hebreus. Habes δ) Sphalmata γραφικὰ, quæ libet Vulgata, Librarium culpā designata videntur, & Papali tamen nunc mutantina. P. II. Cap V.

nita sunt auctoritate, v. g. Exod. XV, 19. legit: *ingressus est eques Pharaon, pro equus Pharno,* סוס פרעה, mox enim *equites ejus distincte adjiciuntur:* Jes. XXXVIII, 14. *Domine, vim patior, responde pro me, haud dubie pro: sponde pro me, hoc enim vult* Hebr. ערבנִי: c. XL, 2. *pro eo, quod in Hebr. est כו מלאה צבאה* quia completa est militia ejus, haud dubie ex lapsu, vel ex audacia scribæ, legit Vulgata: *quoniam complem est malitia ejus:* Jes. XLIX, 10. Vulgata habet: *et ad fontes aquarum potabit eos, pro portabit eos,* זגחָלֵם, interprete S. Johanne Apoc. VII, 17. ὁδηγήσει ἀυτοὺς. Habes 6) errata διαρρήσι, ex imperita interpunctione orta, quæ conjungenda divellit, & distinguenda conjungit, v. g. Exod. XXXVIII, 29: *eris quoque oblata sunt talenta septuaginta et duo milia, et quadringenii supra sicli, cum ita distingui debeant, talenta septuaginta: duo millia et quadraginta sicli:* Num. XXVI, 10. II. Juxta Hebr. ita habet: v. 10. *aperuit autem terra os suum, et absorpsit eos, ac Korachum, cum moreretur conio, cum comederet ignis quinquaginta et ducentos viros, fierentque miraculum.* v. 11. Filii tamen Korachi non sunt mortui: ast Vulgata sinistra interpunctione alium prorsus procedit sensum, hoc modo: v. 10. *et aperiens terra os suum devoravit Coreb, morientibus plurimis, quando combussit ignis ducentos quinquaginta viros.* v. 11. *Et factum est grande miraculum, ut Correb pereunte filii illius non perirent.* Juxta fontes ergo CCL. viri, igne absorpti, facti sunt לְכַד in prodigium, at juxta Vulgatam in conservatione filiorum Coræ collocandum est miraculum. Habes 7) ἐρωματικὰ, corruptelas nominum, quæ vel propria loco appellativorum, & vice versa, sumuntur, vel specierum diversarum, animatarum aut inanimatarum, inter se permutantur, vel alio modo confusa aut corrupta depravantur: v. g. Gen. II, 8. *plantavit Deus paradisum voluptatis a principio, pro hortum in regione Eden ab Oriente:* c. XII, 6. *pro usque ad querum Moreb,* Vulgata habet usque ad convallum illustrem: c. XIV, 5. *בְּחַמֵּם Vulg. reddit, cum eis, cum*

de Versione juxta Hieronymum sit nomen proprium, *in Ham*: Exod. X, 13. Vulg. *& Dominus induxit ventum urentem*, at Orientalem dicere tina. dehebat, sive Eurum, quem רוח קרים notat: Exod. XXVI, 1. Hebr. habet: כְּרָבִים מַעֲשָׂה חָשֶׁב תְּעַשָּׂה אַתֶּם Cherubim opus artificis facies ea, sed Vulg. variatas opere plumario facies: Eadem c. XXVIII, 30. vertit, *pones autem in rationali judicis doctrinam & veritatem, pro: dabis autem super pectorale judicis Urim & Thummim,* sed secutus est hic Latinus interpres Græcos, qui ad hunc modum transtulerunt: οὗτοι ἐπιθήσεις επὶ τῷ λογεῖον τῆς πόλεως τὴν δόλωσιν τὴν αἰλαγθεῖσαν. Num XXXIV, 7. pro: *designabitis vobis ad montem Hor, וְהִתְאַנוּ לְכָם הַר הַהֵר* Vulgata ponit: *pervenientes usque ad montem altissimum*: Deut. XXVIII, 22. Vulgata דָּרְקַת frigus reddit, cum potius juxta Kimchium, febrim ardentem, juxta Pagninum, ardorem, juxta Ariam Montanum, inflammationem designet. Jos. XXI, 36. urbes Meraritis datas, Rezer & suburbana ejus, & Jabza & suburbana ejus, ita auget Vulgata: *de tribu Ruben ultra Jordanem, contum Jericho, civitates refugii, Bosor in solitudine, Misor & Jaser*: 1. Chron. IV, 22. quod juxta fontes est: & Jokim, & viri Coseba, & Joas, & Samph, qui, domini fuerunt in Moab, & habitatores Lachem, Vulgata ita vertit: & qui stare fecit solem, virique mendacii, & securus, & incendens, qui principes fuerunt in Moab, & qui reversi sunt in Labem. Habes denique, ut multa paucis complectamur, 8) μητὰ varii generis errata, quæ in singulas redigere classes longum foret, qualia sunt v. g. Genes. III, 17. בְּעִבּוֹרֶךְ propter te, quod Vulg. reddit in opere suo: Gen. VIII, 17. וְשָׁרַצְוּ בָּאָרֶץ et diffundant se super terra, Vulgata, ingredimini: c. XIX, 16. וַיַּתְמַהַמֵּה et tardavit, Vulg. dissimilante illo: c. XXI, 9. מִצְחָה Vulg. ludentem cum Isaac filio suo, ubi non modo posteriora illa: cum Isaac &c. præter fidem fontium adduntur, verum etiam verbum פְּנָז in sequiorem accipere debuisset partem, quod viderit eum derisorem, vel hostiliter illudentem filio suo, ut Paulus Gal. IV, 29. exponit, εἰδίωκε τὸν κατὰ πνεῦμα c. XXV, 34. וַיַּבְנֵז עֲשֹׂו אֶת רְבָכָה וְתִלְפְּנִיד primogeniturn suam, quod exacte servavit Paulus Hebr. XII, 16. αἴπερδοῦ τὸν πρωτοτόκιον αὐτῆς, Vulgata autem vertit, parvi pendens, quod primogenita vendidisset, sensu proorsus alio: c. XXVI, 11. וּבְאַשְׁתָּו

הַנְגָעַ בְאִישׁ הַזֶּה וּבְאֶשְׁתּוֹ quisquis tetigerit virum hunc et uxorem P. II. Cap. V.
eius, Vulg. qui tetigerit hominis hujus uxorem, quo pacto Isaaci se- de Versione
 curitati parum fuisse prospicuum: c. XXVII, 39. טושבר *babi-* Vulgata La-
 satio tua, Vulgata vertit, *benedictio tua*, c. XXXII, 1. et surrexit tima.
וְהִיָּה בְכֹיוֹב. *in* Vulgata de nocte: c. XXXVIII, 5. **בְּבָקָר אֲחֵל**
et fuit in Cibesibh, cum pareret eum, Vulgata omnia
 alia inspectans vertit: quo nato, parere ultime cessavit: c. XLIV, 15.
הַלֹּא יַרְעָתָם מִנְחָשׁ יִנְחַשׁ אִישׁ אשר כמנו
sugurando amumbitur vir, qui est sicut ego? Vulg. an ignoratis, quod non
 sit similis mei in angurianai scientia? c. XLVIII, 15. **וַיִּבְרֹךְ אַתָּה יוֹסֵף**
et benedixit Iosepho, Vulg. benedixitque Jacob filii Joseph: vers. 7.
בְּעוֹד כְּבָרְתָּ אָרֶץ לְבָא אֲפֹחוֹתָה *cum esset spacio terræ, alii, qua-*
si stadium terræ, usque dum veniunt in Epbratham: Exod. II, 21. **וַיַּוְאֶל פְּשָׁה** *et*
placuit Moysi, vel voluit, acquievit, consensit Moses, Vulgata ve-
 ro: *juravit ergo Moses, haud dubie verbo אלה decepta*: c. XVI,
 23. **אַתָּה אֲשֶׁר רָאָתָּה אֶפְוּ וְאַתָּה אֲשֶׁר תַּבְשִׁלוּ בְּשָׁלוֹ** *quodcumque*
pinsere vultis, pinsue, Vulgata, quodcumque operandum est, facite, et
qua coquenda sunt, coquite: c. XXI, 10. **שָׂארָה כְּסֹותָה וּעֲנָתָה** *לא יָגַע*
alimentum ejus, tegumentum ejus, et debitum conjugale
non diminuet, Vulgata, providebit pueræ nuptias, et vestimenta, et
precium pudicitie non negabit: c. XXIII, 13. ubi Textus in genere
 cavit, *et nominis alienorum Deo-*
rum ne memineritis, Vulgata ad iurandum restringit, et per no-
men extenorum Deorum non jurabis: Lev. XVI, 3. **בְּזֹאת יְבָא** *אַחֲרֵן אל הַקְרָשָׁה*
cum hoc ingreditur Aharon in sanctuarium, Vul-
gata inepte μελαφράζει nisi haec ante fecerit: Num. V, 21. **וְהַשְׁבִּיעַ**
הַכֹּהֵן אֶת האשה בשבעת האלה ואמר הכהן לאשה *et ad-*
jumbit Sacerdos mulierem in iuramento maledictionis, et dicet Sacerdos
ad mulierem, Vulgata paucissimis: his maledictionibus subjacebis:
& ubi execrationis formula simpliciter habet: זאת בטקר צבה
וְuterum tuum intumescentem, Vulgata auget: ו tumens uterus
tuus disrumpatur: & v. 24. 25. 26. ubi juxta fontes ita lex præ-
cipit: ו bibere faciet mulierem aquas amaras maledictas, ו ingre-
dientur in eam aquæ maledictæ amare. Et tollet Sacerdos de manu

p. II. Cap. V. mulieris sacrificium cibariorum zelotypiae: & movebit sacrificium ci-
de Versione batorum coram Domino, & adferet illud ad altare, & sumet Sacer-
Vulgata La• dos pugillum de cibatorio sacrificio, in memoriale, & adolebit super
tina. Vulgata mox contractius, mox aliter reddit: & dabit
ei bibere, quas cum exhausterit, tollet Sacerdos de manu ejus sacri-
cium zelotypiae, & elevabit illud coram Domino, imponetque illud su-
per altare, ita duntaxat, ut prius pugillum sacrificii tollat de eo, quod
offertur, & incendat super altare: Jos. XIV, 15. fabulam de Adami
gigantea mole incrassat, cum vertit Vulg. Adam maximus ibi in-
ter Enacim situs est, cum juxta Hebraeum textum sit: homo magnus
inter Anakim ille fuerat, nempe Arba: 1. Sam. I, 24. זָהָה אֶת קְמַת
Epha uno farinæ, Vulgata, & tribus modis farinæ: c. II,
13. 14. temere conjungit Vulgata, que Textus Hebr. per Soph
Pasuk divellit: nescientes Dominum, neque officium sacerdotum ad
populum, ubi fontes ita fluunt: לא ירעו את יהוה ויבשפט
בחוּר וטוֹב וαιַן c. IX, 2. de Saule dicitur: הַכְהָנִים אֶת הָעֵם
אִישׁ מַבְנֵי יִשְׂרָאֵל צוֹב מִמְנוֹ
de filiis Israel pulchrior illo: sed Vulgata habet: electus et bonus,
et non erat vir de filiis Israel melior illo: c. XXII, 26, זֶה רֹוד כִּחְפֹּז לְלִכְתָּה לִפְנֵי שָׁאוֹל
et erat David festinans ire a facie Saul, Vulgata David desperabat se posse evadere a facie Saulis: Job. XIV,
4. מי ירְאֵן טֹהוֹר מִטְבָּא לֹא אֶחָד
על כֵּן לֹא יִקְמֹן רְשֻׁוּם בְּמִשְׁפָּט propterea non consistunt impi in judicio, Vulga-
ta Judæorum de negata impiorum resurrectione incrassat erro-
rem, ideo non resurgunt impi in judicio: Ps. II, 12. pro
osculamini filium, Vulgata habet, apprehendite disciplinam &c. Et
que sunt infinita fere, varii generis παροπαγάλα, alia aliis gravio-
ra, quorum aliquod solum, & exiguum dedisse specimen, iatis
habemus.

II. Adeo quidem conspicua sunt illa, & omnium oculis expo-
sita, ut nec ipsi saniiores Pontificii, Vulgatam nævis carere, afferere
hodie ausint. Natalis Alexander multus in eo est, maxime Ant. V.
p. 406. sq. ut demonstret, etiam post Sixti V. & Clementis VIII. edi-
tiones, errores multos adhuc inemendatos superesse, eosque non
typo-

typographi solum, sed ipsius quoque interpretis; eumque in finem ad ipsius Clementis VII. Pontificis verba provocat, qui in diplomate prefationi sue editionis emendatae prefigo fateatur: *in hac Vulgata editione visa sunt nonnulla mutanda, quæ consilio mutata non sunt.* Quin & Articulo VI p. 410. sqq. insignem & eruditum texuit Catalogum CIII. errorum, quos in Vulgata utriusque Testamenti editione hodiernum superesse observavit, quæque emendari posse censet, attamen ecclesiæ autoritate. Et Richard. Simonius *Disquisit. Criticar. de variis Biblior. edition. cap. XX. p. 168.* graviter in hoc negotio peccatum fuisse a Theologis quibusdam Pontificis ait, qui Vulgatam editionem ab omni etiam errore immunem esse contendunt, cui sententiae plerosque Hispaniæ Theologos patrocinatos olim fuisse, Johannis Marianæ testimonio comprobant, ita ut contrarium sentire vix ausi fuerint viri docti. Unde satis constat, quam dispar de Versionis hujus ab erroribus immunitate, Doctorum Pontificiorum sit sententia, quos in tres ordinis sive classes rededit supra laudatus Calovius, ita ut §. 145. p. 512. eos referat, qui Vulgatam Latinam, divinam, ipsiusque Spiritus Sancti versionem esse, contendunt: §. 157. p. 537. eos, qui Vulgatam versionem, si non θεόπνευστος sit, ab omnibus tamen proriis erroribus, etiam levioribus, fidemque ac vitæ præcepta non concernentibus, immunem esse perhibent: §. 180. p. 642. eos, qui Vulgatam sic dicunt authenticam, quæ immunis sit ab iis saltim erroribus, qui in fidem & bonos mores impingant. Quod vel eum in finem observasse necessarium duximus, nec cui sicut faciant citati duumviri Galli, eamque communem omnium Pontificiorum sententiam esse, persuadeant. Historicam autem dissensus hujus recensionem, diversasque ecclesiæ Rom. Doctorum sententias, rursus vide ap. solertissimum Hodyum, *cit. loc. sub init. cap. XV. p. 509. sqq.*

§. V.

Hinc factum, ut variis viri docti castigationibus hanc versionem ad fontes suos revocare, & emendare allaboraverint, in quibus præ ceteris Sixti V. & Clementis VIII. emendationes, autoritate publica & Pontificali factæ, observari merentur.

I. In-

P. II. Cap. V.
de Versione
Vulgata La-
tina.

P. II. Cap. V. I. Inter veteres, qui emaculandæ Versioni Vulgatæ operam de Versione dederunt, principem meretur locum Flaccus Alcuinus, sive Al-Vulgata La-binus, gente Anglus, primum Bedæ, deinde Egberti Eboracen-sis discipulus, Ecclesiæ Eboracensis Diaconus, cœnobii Cantua-riensis Abbas, demum a Carolo M. e patria evocatus, & Cœnobia S. Martini apud Gallos Turonenses præfetus, Theologorum suæ ætatis doctissimus, & linguis Originalibus præter seculi sui morem probe imbutus; qui, velut in Commentariorum libris hanc, qua usus est versionem, ex Hebræo subinde correxit, v.g. *Comm. in Gen. XXV, 8. in Ecclesiasten c. IX. et XII. &c.* ita haud multo ante obitum suum, circa A. C. 802. in Cœnobio suo Turonensi, uni-versa Biblia secundum Vulgatam versionem, Caroli M. Imperato-
ris rogatu, recognovit ac correxit; haud dubie ex linguis ori-ginalibus, & collatis inter se exemplaribus melioris notæ. Plu-ribus hunc laborem Alcuini prosequitur Baronis *Annal. Eccl. ad Ann. DCCLXXVIII. num. XXVII. sq.* ubi inter alia ita habet: *Ei-dem Carolo M. debemus ingens opus illud ab Alcuino, sive Albino cla-boratum, quo totius divinæ scripturæ, tam Veteris, quam Novi Testam. Vulgata editio emendata est. Acciderit enim, ut ipsa multiplicium Li-brariorum exscribentium vitio, mendis obsita jam vilesceret. Quod perinquo animo ferens Carolus, ut quam emendatissima ederetur, in pristinamque integritatem atque splendorem studio propensiore curavit.*

In cuius rei fidem textum ex Capitularibus Caroli integrum al-legendat Baronius; additque, extare ejusmodi veterem Bibliorum codicem, Alcuini laborem, in Vallicellana Romæ Bibliotheca, ibi-que velut ingentem thesaurum asservari, utpote quo viri erudi-ti, qui in emendatione Vulgatæ iterum, post Concilii Tridentini decretum, laborarunt, ut antiquiori sunt usi, cui & plurimum detulerunt.

II. Excipit hunc Lanfrancus, seculo XI. Archi Episcopus Can-tuariensis, primum Monachus & Prior Beccensis, deinde Abbas Cadomensis, quem corrigendis Scripturis Latinis operam dedis-se, testatur scriptor vetustus Vitæ ejns, & ex eo Robertus de Mon-te, accessionibus ad Sigebertum, ad A.C. 1089. inquiens: *Lectionis-as-sidius, & ante Episcopatum, et in Episcopatu, quantum poterat; et quia*

quia Scripturæ scriptorum vitio; erant nimium corruptæ, omnem tam Vet. P. II. C. 3. p. V.
 quam Nevi Testam. libros, nec non etiam scripta sacerdotum Patrum, se de Versione
 cundum orthodoxam fidem, studuit corrigere; et etiam multa de his, Vulgata L. s-
 quibus utimur die ac nocte in servitio ecclesie, ad unguem emendavit; tina.
 et hoc non tantum per se, sed etiam per discipulos suos fecit. Quia de
 causa merito illum Latinitas cum honore et amore veneratur Magistrum.
 Hujus emendationis claritate, omnis occidui orbis ecclesia, tam Gallica-
 na, quam Anglicana, gaudet se esse illuminatam. Paulo post, circa
 medium seculi XII. Stephanus, Cisterciæ Abbas tertius, exemplar
 Bibliorum emendavit, ad cuius normam omnia ejusdem Ordinis
 Biblia corrigi præceptum erat. Quod idem exemplar primari-
 um hodiendum extat, cuius mentionem Mabillonius facit, in præ-
 monitione de S. Bernardi Tract. de cantu, seu Correct. Antiphonarii.
 Hoc itaque studium cum circa hæc & sequentia tempora viro-
 rum doctorum ingenia exercebat, varia produxit Correctoria Bi-
 bliorum, quæ hinc inde in Bibliothecis adhuc asservantur. Sor-
 bonensi usus est Robert. Stephanus: & Nic. Zegerus in castigat. N.
 T. quædam correctoria citat. Lindanus quoque de opt. genere in-
 terpr. lib. III. testatur, se vidisse pervetus in Carthusia Zeelhe-
 mensi, juxta Diesthemium sita, quod Biblia ad Codices Caroli M.
 per diligenter castigatos notabat emendanda, locis ut non paucis,
 ita minime quoque pœnitendis. Est mihi ad manus Correctori-
 um Bibliæ, cum difficultum quarundam dictionum luculentia interpreta-
 tione, per Magdalum Jacobum, Gaudensem, Ordinis Prædicat. typis
 impressum Coloniæ in 8. A. 1508. in quo, per singula totius codi-
 cis sacri capita, nunc lectio & scriptio vocum dubiarum vel igno-
 tarum genuina docetur, nunc, ubi versio Vulgata recedit a fonti-
 bus, ex Hebræo & Græco textu illa emendatur, nunc difficiliores
 vel dictiones, vel phrases, concise explicantur. In epistola nun-
 capatoria ad Magistrum Adamum Bopardum, Theologum fon-
 tes indicat, unde sua hauserit auctor, & quod in Hebraicis Hiero-
 nimi, Pauli Burgensis, Nicolai de Lyra, Joannis Reuchlini, atque
 præceptorum suorum Victoris, & Johannis Caden, Judæorum con-
 versorum; in Græcis vero, Jacobi Fabri, & Laurentianis anno-
 tationibus, consiliis & monitis sit usus. * Nec enim tam in

Qua
emem-

* Specimen operis ex uno vel altero capiamus exemplo: v. g. ad Gen. VI caput

P. II. Cap. V. emendandis librariorum mendis, quam in castigandis translatoris
de Versione
Vulgata Latina. nævis, & ab Hebræo textu deviationibus, in dirigenda imperitorum Monachorum lectione, & in explanando juxta fontes genuino sensu, defudat. Unde Grammaticas sèpius inspergit observationes, ex autoribus Clasicis confirmatas, & ad intelligentiam versionem Latinam compositas. Eo longe contractius est pervetustum *Correctorium Bibliæ*, a fratribus Ordinis Prædicatorum, compositum, quod in pergameno magna cum cura MSCtum, Bibliotheca Academiæ nostræ Paulina servat. De quo auctores in prefatione testantur: *quantum in brevi potuimus, ex glossis b. Hieronymi, et aliorum Doctorum, et ex libris Hebreorum, et antiquissimis exemplis.*

hæc habet: *Non permanebit Spiritus meus in homine in eternum*) Hebraica veritas habet: non disceptabit Spiritus meus in æternum. Expositio Chaldaica sic habet; non ergetur generatio putrida contendere coram me in æternum. Secundum Paulum Burgensem sic: non vaginabitur Spiritus meus in homine. *Præcabens*) media correpta, i. e. diligenter cavens. Horatius in sermonibus: vade, vale, cave ne titubes, mandataque frangas. Eruntque dies illius centum viginti annorum) Non est hic, teste Hieronymo, humana vita, ut multi errant, in centum & viginti annis contracta, sed generationi isti centum & viginti anni dati sunt ad pœnitentiam. Siquidem invenimus, quod post diuvium Abraam vixerit annos centum & LXXV. Quia vero pœnitentiam agere contemserunt, noluit Deus tempus expedire decretum, sed viginti annorum spatiis amputatis induxit diluvium anno C. agendæ pœnitentiae destinato. *Gigantes autem erant super terram in diebus illis*) In Hebræo ita habetur: Cadentes erant in terra in diebus illis. Pro cadentibus sive gigantibus Symmachus violentos interpretatus est. *Arca*) sine c aspirato. Dicta est, ut infert Varro, quod ab ea clausa arceantur fures. Inde arcanus, a, um, i. e. secretus & absconditus. *Tristegum*) & tristega, medium corripit: derivatur enim a τρῆς & σέγος, quod est tectum. *Ostium* sive ab obsto, secundum Apulejum, sive ab os, oris, secundum Priscianum in lib. de XII. carminib. sine aspiratione principii scribi debet. Sic ad Psalm. II. hæc annotavit: *Quare fremuerunt gentes*) Rabi Salomon sic: quare congregatae sunt gentes. Hieronymus de veritate Hebraica: quare congregaverunt gentes. *Reges eos in virga ferrea*) rectius: franges eos in virga ferrea. *Apprehendite disciplinam*) Hiero. adorate Filium. Secundum Paulum Burgensem: oscula mihi filium. Ad Prob. XIV. ita glosatur: *In ore stulti virga superbie*) Rabi Jonas: propter verba, quæ loquitur stultus, veniet super eum virga superba. *Viis suis replebitur stultus*) Hebrei sic: de viis suis replebitur spurcus. *Filio doloso &c.*) iste versus non est in Hebræo. *Stultus transit & confidit*) Hebrei sic: stultus irascitur & confidit,

emplaribus, quæ jam ante tempore Caroli M. scripsa fuerunt, hic in bre- P. II. Cap. V.
visima notula scripsimus, ex quæ ex novis et diversis Bibliis propter va- de Versione
rias literas magis dubia vel superflua credebamus. - - Ubicunque Vulgata La-
ergo in textu librorum V. T. qui in Hebreo canone continentur, punctum tine.
de minio super aliquam dictionem vel syllabam, vel inter duas dictiones
videris, scias, illuc cum auctoritate multorum expositorum et antiquo-
rum librorum, etiam sic apud Hebreos haberi. Si vero dictio illa, vel
amplius, linea de minio subjecta fuit, hi libri expositorum et antiqui
non habent, et tunc maxime cautum est, si juxta Hebreos punctum a
minio suppositum habeat. * Post illa, insignem præ ceteris emen-
dationem Vulgata Versionis suscepit Isidorus Clarius, Brixianus,
qui Biblia sua A. 1542. Venetiis edita, hoc modo inscribere: Vul-
gata editio Veteris ac Novi Test. quorum alterum ad Hebraicam, alte-
rum ad Græcam Veritatem emendatum est diligentissime, ut noua edi-
tio non facile desideretur, et Vetus tamen hic agnoscatur &c. & in pre-
fatione præmissa, loca octo millia a se emenda jactare, nullus
dubitavit. Qui labor tantum abest ut improbatus fuerit Paulo
III. P. R. ut Clarium potius, hactenus Abbatem Casinatem, insula
Fulginensi A. 1547. ornaret: posthæc autem adeo displicuit con-
cinnatoribus Indicis Prohibitorii Tridentini, Pii IV. auctoritate A.
1564. editi, ut in Règula 3. sancirent: ex Bibliis Isidori Clarii

Uuu 2

Bri-

* Cujus tationem & modum rursus doceat specimen cap. VI. Gen. ad quod Cor-
rectorium ita habet: & filias procreassent. Videntes autem filii Dei filias
hominum. Heloijm conjunctus est numerus, quare & Deus, & Dii Heloijm
dicitur. Unde & Aquila dixit, filii sanctorum, & Symmachus, filii potentium.
Versio antiq. quia caro est. LXX. quia carnes sunt; item antiq. eruntque
dies illius CXX annorum. Non est humana vita in CXX annis contracta, sed
generationi illi CXX anni ad pœnitentiam dati sunt. Verumtamen, quia
illi ipsi tempora pœnitentiae contemserunt, Dominus XX annorum spacium
amputavit, & induxit diluvium. Ipsi sunt potentes a seculo, viri famosi. Sem,
Cham, & Japhet. Cham: Hebreus habet Ham, unde & Ægyptus, signa Ægy-
ptorum, dicitur Ham. Sed LXX. non valentes Heth, literam, quæ duplē
aspirationem sonat, in Græcum transferre, Chi Græcam literam addiderunt,
ut ostendent, hujusmodi aspirare debere. &c. Cum vero hoc Correctorium
omnes Vet. & Novi Test. libros, etiam Apocryphos, quos ecclesia Romana in
Canonorum censu haberet, imo & prefationes Hieronymi persequatur, mirari
subit, qui factum, ut Psalmorum librum reliquerit intactum.

P. II. Cap. V. *Brixiani prologus et prolegomena praecidantur; ejus vero textum, nemo de Versione textum Vulgatae editionis esset existimet.*

Vulgata Lat. III. Postquam autem A. 1546. in Concilio Tridentino, de corruptelis sacrarum literarum magi cœptum, & decreto de authentia Vulgatæ, mandatum esset additum, ut posthac sacra scriptura, potissimum vero hæc ipsa vetus et Vulgata editio, quam emendatissime imprimatur, in hanc curam serio incubuerunt Pontifices, ut correctam, constantem & talem darent editionem, qua unice esset standum. Haec enim Vulgata editio una non fuerat, sed variis lectionibus in plures quodammodo distracta, fateute Sixto V. in bullâ Bibliis suis præfixa. Hinc a Pio IV. lectissimis quibusdam Cardinalibus, aliisque viris doctis demandata est provincia, castigandi Vulgatam: idemque institutum post mortem ejus prosecutus est Pius V. Sed lento perquam minusque exoptato successu, donec in sacram sedem evehheretur Sixtus V. A. 1585. qui delectis congregatisque, qui sibi met subsidio essent, viris eruditis ac linguarum peritis, omni nisu hoc opus ursit, donec A. 1590. hoc titulo inscriptum: *Biblia sacra Vulgata editionis, ad Concilii Tridentini prescriptum emendata, & a Sixto V. P. M. recognita & approbata, tribus tomis in fol. Romæ, e typographia Vaticana prodiceret.* In Bulla modo citata, Sixtus V. quantum laboris ipse impenderit, his verbis significat: *Nos . . . Dei omnipotentis auxilio suppliciter invocato, & ipsius Apostolorum Principis auctoritate confisi, ob publicam sanctæ Dei ecclesiæ utilitatem, haud quaquam gravati sumus, inter alias Pontificia solicitudinis occupationes, bunc quoque non mediocrem accurata lucubrationis laborem suscipere, atque ea omnia perlegerre, quæ alii (viri docti ad id deputati, ut, Flamin. Nobilius, Antonius Agellius, Lælius Cardin. Carafæ Theologus, Petrus Morinus, Angelus Rocca, & qui toti operi præfuit, Cardin. Carafa) collegerant aut senserant, diversarum lectionum rationes perpendere, sanctorum doctorum sententias recognoscere, quæ quibus anteferenda essent, dijudicare, adeo ut in hoc laboriosissimæ emendationis curriculo, in quo operam quotidiam, eamque pluribus horis collocandam duximus, aliorum quidem labor fuerit in consulendo, nosler autem in eo, quod ex pluribus esset optimum, diligendo: ita tamen, ut Veterem multis in ecclesia abbine seculis receptam lectionem omnino retinuerimus.*

Deni-

Denique, ut emendate opus prodiret, non solum ejus curam con-
gregationi aliquot Cardinalium, & doctorum virorum, fere ex o-
mnibus Christiani orbis nationibus, demandavit, verum etiam no-
stra nos ipsi manu correximus, ait, si qua prælo vitia obrepserant, & quæ
confusa, aut facile confundi posse videbantur, ea intervallo scripture ac
majoribus notis, & interpunktione distinximus. Omnes autem labo-
res istos ac vigilias nunquam eo spectasse, porro testatur, ut nova edi-
tio in lucem exeat, sed ut *Vulgata vetus*, ex Tridentinæ Synodi præscri-
pto, emendatissima, pristinæque suæ puritati, qualis primum ab ipsis in-
terpretis manu styloque prodierat, quo ad ejus fieri potest, restituta impri-
matur. Hæc mens, hic scopus fuit universæ hujus editionis. De-
nique non dubitat Sixtus, Constitutione perpetuo valitura, de
consilio & assensu Cardinalium ad id deputatorum, & ex certa
scientia, deque Apostolicæ potestatis plenitudine statuere ac de-
clarare, eam *Vulgatam sacræ*, tam *V. quam N. Testamenti paginæ La-*
tinam editionem, quæ pro authenticæ a Concilio Tridentino recepta est,
sine ulla dubitatione, aut controversia, censendam esse hanc ipsam, quam
nunc, prout optime fieri potuit, emendatam, & in *Vaticana typogra-*
phia impressam, in universa Christiana republica, atque in omnibus
Christiani orbis ecclesiis legendam evulgamus, decernentes, eam prius
quidem universalì sanctæ ecclesiæ ac sanctorum Patrum consensione, de-
inde vero generalis Concilii Tridentini decreto, nunc demum etiam Apo-
stolica nobis a Domino tradita auctoritate comprobatam, pro vera, le-
gitima, authenticæ & indubitata, in omibus publicis privatisque disputa-
tionibus, lectionibus, prædicationibus, & explanationibus recipiendam &
tenendam esse. Quamvis autem hoc pacto nihil intentatum reliquerit
Sixtus, suæ ut editioni autoritatem stabilem conciliaret ac immo-
tam, eoque fine in memorata Bulla, et indignationem omnipotentis Dei,
et interdictum ingressus ecclesiæ, quin etiam excommunicationem in-
dixerit quibuscumque, qua etiam præfulgeant illi dignitate, qui mi-
nimam particulam mutare, addere, vel detrahere præsumferint Bibliis
a se correctis, nullamque fidem, nullam auctoritatem habitura de-
creverit, quæcumque vel in minimis dissonarent ab editione sua
Vaticana: prohibere tamen non potuit, quin paulo post ejus
obitum Clemens VIII. hanc ipsam editionem sub limam revoca-
ret, castigaret & innumeris fere locis emendaret, ut multum

P. II. Cap. V. alia & diversa lectio in Clementinis Bibliois passim occurrat, ab
 de Versione ea, quæ in Sixtinis obtinet. Prodiit opus ita inscriptum: *Biblia Vulgata La- S. Vulgatae editionis, Sixti V. P. M. jussu recognita et edita Romæ in fol. ex typographia Apostolica A. 1592.* præmissam habens &
 Constitutionem Clementis VIII. & præfationem Rob. Bellarmini,
 nondum Cardinalis, qui universam hanc editionem accuravit.
 Geminam sanctæ sedis, forte piam, sic deprehendis fraudem:
 alteram, quod editioni huic Sixti V. nomen daret, quæ a Sixti-
 na tamen δις διὰ πατῶν distat, alteram, quod typographorum
 causaretur menda, & iteratam Sixti obtenderet recognitionem,
 quam in destinatis habuerit, sed morte præventus absolvere non
 potuerit. Sic enim præfatio ad Lectorem ante Clementina Biblia,
 de opere Sixtino: *Quod cum jam esset excusum, et ut in lucem
 emitteretur, idem Pontifex operam daret, animadvertisens, non paucæ
 in sacra Biblia preli vitio irrepisse, que iterata diligentia indigere vi-
 derentur, toium opus sub inuidem revocandum censuit atque decrevit.*
Id vero cum morte præventus prestare non posuisset, Gregorius XIV. qui
post Urbani VII. duodecim dierum Pontificatum Sixto successerat, ejus
animi intentionem executus perficere aggressus est, amplissimis aliquot
Cardinalibus, aliisque doctissimis Viris ad hoc iterum deputatis. Sed
eo quoque, et qui illi successit, Innocentio IX. brevissimo tempore de
bac luce subtraictis; tandem sub initium Pontificatus Clementis VIII.
qui nunc ecclesæ universæ gubernacula tenet, opus, in quod Sixtus V.
intenderat, Deo bene juvante perfectum est. Velut autem hanc Six-
*to sententiam sedisse, nec exquisita ejus in corrigendo diligen-
 tia, quam Angelus Roccha Biblioth. Vatican. p. 229. celebrat, nec*
solemnis illa protestatio, & interminatio gravissima, ne ulla in
parte mutaretur, ac fulmina in eos vibrata, qui hanc editionem
corrigere vel emendare præsumserint, patiuntur: sic utriusque
*editionis collatio ad oculum demonstrat, non typographica so-
 lum vitia, sed versionis ipsius verba pariter ac sensus nonnun-
 quam, Clementis autoritate fuisse castigatos. Curatam ejusmodi*
collationem instituit Thomas Jamesius, in libello qui fudes in oculis
*est Romanensibus, cuique titulum fecit: *Bellum Papale, sive Con-**
cordia discors Sixti Quinti et Clementis VIII. circa Hieronymianam e-
dicionem, Londini, in quart. 1606. & in 12. A. 1678. in quo per-
fin-

singulos Codicis sacri libros eundo, ordine demonstrat, quantum & in quibus Clementina editio Sixtinam deserat & corrigit. Hinc intelligis, dari 1) sententias & voces, quæ in editione Clementina leguntur, in Sixtina desiderantur, ut Prov. XXV. tina.
 22. melius est sedere in angulo domatis, quam cum muliere litigiosa, & in Domo communi &c. 2) sententias & voces, a Sixto interpolatas, a Clemente expunctas, v.g. 1. Sam. XXV, 6. ex multis annis salvos faciens tuos, & omnia tua: 3) manifestas contradictiones, aut contrarietates inter edit. Sixti & Clementis, v.g. Jof. II, 18. ubi S. signum non fuerit, C. signum fuerit, 1. Reg. VII, 9. ubi S. intrinsecus, C. extrinsecus &c. 4) discrepantias in numeris, v.g. Ex. XXXII, 28. triginta tria millia S. at C. viginti tria millia, 2. Sam. XV, 7. S. quatuor, C. quadraginta, 2. Chron. XIII, 17. S. quinquaginta millia, C. quingenta millia: 5) differentias alias perquam notabiles. Hinc porro bis mille lectiones observare licet, quas a Sixto autoritate Apostolica adversus Hebream & Græcam veritatem confirmatas, Clemens eadem autoritate resinxit & ad fontes reformavit. * Cave tamen credas, Clementinam editionem numeris omnibus absolutam & perfectam esse, quæ fontes exacte referat. Secus enim rem se habere, eamque innumeris adhuc vitiis scatere, cum supra indicavimus §. præced. tum data opera viri docti demonstrarunt, e nostris b. Calovius ante laudatus §. 167. sqq. p. 556. e Reformatis Sixtinus Amama P. II. et III. Anti-Barbari Biblici, & alii complures.

§. VI.

Hoc non obstante Versionem istam Concilium Tridentinum Authenticam declaravit, eoque decreto infinitas

* Exactam differentiarum omnium, quæ inter utramque editionem intercedunt, delineationem dedit Prosper Marchand, in *Historia Bibliorum Sixti V. cum observationibus, ex quibus cognoscitur genuina editio de A. 1590. quam Gallico idiomate conscriptam, e Bibliotheca Krafftiana V. C. Schelhornius integrum inseruit Amoenitat. Literar. Tom. IV. p. 433. sqq.* Quo facit etiam *Correctorium*, quod juxta Edition. Clementinam A. 1603. edidit Franc. Lucas Brugensis, quo collegit præcipua atque insigniora, quæ in ea editione restituta sunt, loca; indicatque eam, quæ rejecta est, lectionem,

P. II. Cap. V. tas ecclesiæ suæ turbas, Protestantibus vero multum ad-
de Versione versus illud disputandi, ansam dedit.

Vulgata Latina. I. Ubi in Concilio Tridentino A. 1546. d. 15. Mart. & sqq.

ad illam ventum est, de versione Scripturæ S. disceptationem,
Fr. Aloysis, Monachus Catanensis, b. Hieronymi, Card. Cajeta-
ni, & decreti *Uit veterum dist. y.* autoritatem pro textu Origina-
li, contra translationem in medium proferebat, & consultum
quidem arbitrabatur, ut Synodus unam aliquam interpreta-
tionem ad genuinum contextum examinare & emendare contem-
deret; Spiritum illum S. qui in rebus fidei Synodis præsidere
solet, patribus concilii in eo opere sic ad futurum, ut ab erro-
re non sit metuendum: atque ejusmodi versionem, sic exami-
natam ac probatam, authenticam fore. Verum cum hoc opus
annorum decades requirat, neque temere suscipiendum sit, si-
bi quidem consultissimum videri, res eo, quo 1500 annis fue-
runt, statu relinquere, atque ut Latinæ versiones ad origina-
lium contextuum veritatem probentur, tanquam ad Lydium La-
pidem, censere. At *Theologorum pars major* contra disserebat,
eam versionem, quæ retroactis temporibus, in ecclesiis lecta-
ta, & in scholis recepta fuisset, pro divina, authenticaque in
omnibus sui partibus necessario habendam; alioqui vietas ma-
nus Lutheranis dari, atque infinitis heresisibus perpetuisque per
orbem Christianum tumultibus januam aperiri. Doctrinam ec-
clesiæ Romanæ magnam partem fundari a Papis, Theologisque
Scholasticis super locum aliquem Scripturæ, quem si cuilibet es-
set facultas examinandi, utrum bene esset translatus, ad alias
versiones, vel ad textus Originales recurrendo, novos hosce
Grammaticos cuncta turbaturos, & judices arbitrosque fidei fo-
re &c. His rationibus, multorum cum applausu exceptis, *alii*
addebat: cum divina providentia scriptum authenticum dede-
rit Judeorum Synagogæ, & Testamentum Nov. authenticum Græ-
cis; de ecclesiæ dignitate plurimum derogare, qui credat Ro-
manam ecclesiam, Deo ceteris magis dilectam, absque benefi-
cio tam singulari reliquæ: imo dubium non esse, quin idem
ille Spiritus S. qui libros sacros dictavit, eam etiam translatio-
nem sacrorum librorum, quæ ab ecclesia Romana accipienda
esset,

eslet, dictaverit. *Nonnullis* arduum videbatur, Prophetam aut *P. II. Cap V.* Apostolum dicere, qui librum modo transtulisset: assertionem de *Versione* itaque emolliebant & dicebant, Interpretem habuisse non qui- *Vulgata Lat.* dem Propheticum aut Apostolicum Spiritum, sed Spiritum quam *tina*. proxime tali accedente. Et si quis Spiritum Dei interpretari concedere nollet, illum tamen Concilio denegare non posse; & cum editio Vulgata approbata fuerit, anathemate in eos, qui eam non receperint, denunciato, immunem illam ab errore fore, non per Spiritum illius, qui scripserat, sed Synodi, quæ eam pro tali receperat. *Hæc* talia ultro citroque in Congregationibus disputata, pluraque ab Isidoro Clario, qui editionem Vulgatam solam approbandam esse, sed ad textum Originalem prius exakte correctam, ceteras omnes abolendas censebat; ab Andrea Vega, Franciscano, qui retinere Vulgatam svadebat, eo, quo hactenus se habuisset, modo, ita tamen ne impedianter diligentiores, quin ad Originalia Hebræa & Græca confugiant; ab aliis denique alia in medium prolata & ventilata fuerunt, quæ copiose ac ordine exposita legas apud Paulum Sarpium *Hist. Concil. Trident. Lib. II. p. 254. sqq.* & Pallavicinum *Hist. Conc. Tr. lib. VI. c. XI. &c.* Tandem vero ex his omnibus in *Sessione IV. Can. 2.* decretum procusum est in hanc sententiam: *Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quæ circumferuntur, sacrorum librorum, quænam pro authenticâ habenda sit innoteſcat; statuit & declarat, ut hæc ipsa vetus & Vulgata editio, quæ longo tot seculorum usu in ipsa ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, prædicationibus, & expositionibus pro authenticâ habeatur; & ut nemo illam rejicere quovis prætextu audet vol presumat.* Ita quidem in hac quæſtione, & ab anathemate sibi temperavit Synodus, &, utrum eadem divino afflato perscripta sit, nec ne, definire non ausa fatis habuit, authenticam illam pronunciare ac *ἀριθμόν*, quam nemo rejicere, quovis etiam prætextu, præsumere debeat. Quænam autem hujus versionis editio, cum varia esset adhuc & multiplex, hoc ornaretur *ἄυχτον*, pariter in suspensu fuit relictum.

II. Tantum tamen abest, ut hac ratione omnis de autoritate.

P. II. Cap. V. tate Vulgatæ versionis dirimeretur contentio, ut magis etiam de Versione accenderetur. Nam & Romæ cum primum innotesceret decretum, Aulici acriter contra illud insurgebant, objicientes multa Vulgatæ menda nec amanuensibus, nec typographis adscribi posse; ac certe debuisse denunciari, eam esse recognoscendam & emendandam. Tantumque ea de re obnium muratum est, ut deliberatum fuerit de impressione illius decreti tantisper retardanda, dum nonnullis adjectis reconcinnaretur: quod tamen alii voeis erabantur elevaturum esse existimationem Synodi, & aniam hæreticorum irrisiōnibus præbiturum. Hac de re scripsierunt Roma d. 17. April. ad Legatos conjunctim Farnesius Cardin. ad Cervinum privatim Massejus. Utrique autem, & Legati, & seorsim Cervinus in response, allatis decreti rationibus, ita fecerunt satis, ut teste Pallavicino, vituperatio in commendationem apud plerosque verteretur Romæ, apud alias in σποχῇ, sive judicii suspensionem. Sed & quæ ac qualis Vulgatæ ἀνθενία a Synodo adjudicata fuerit, vel maxime in controversiam veniebat. Andr. Vega enim eam Synodi mente fuisse tradebat, quod Vulg. Versio sit omnibus editionibus tum factis præferenda; non autem voluisse Concilium eam versionem, tanquam e Cœlo delapsam, adorari, lib. XV. defens. Concil. Trid. c. IX. Andradius nihil aliud significari ait, quam nullo defecdatam errore existere Vulgatam, ex quo perniciosum dogma aliquod in fide & moribus colligi possit lib. IV. defens. Concil. Trid. f. 247. In quam sententiam etiam Joh. Driedo lib. 2. de translat. Scrip. cap. I. Joh. Mariana in tract. de Vulg. Vers. c. XX. multi que alii concedunt. Rurlus vero alii autoritatem ejus altius attollunt, in quibus Johan. Steph. Menochius in prefat. annos. Bibl. c. 18. cum versio nostra, inquit, a Concilio Tridentino dicitur authenticæ, significatur absolute & simpliciter esse fidem & sincerum, nihil continere, quod fidei repugnet, aut bonis moribus, nihil in ea esse, quod aperie falsitatis vel contradictionis alicujus possit revincī, etiam si ad fidem & mores non pertineat. Pineda lib. IV. de rebus Salomon. cap. VII. p. 237. piaculum esse, ait, afferere Vulgatam, sive in re pertinente ad fidem, sive in re Geographica, aut alia cuiuscunque generis, errare: qui tamen fabetur, eam non omnia semper alle-

assequi, vel exhaustire prorsus sensum verborum omnium textus **P. II. Cap. V.**
Originalis. Denique et de eo acriter disputari cœptum est in-
 ter Romanenses, utrum textibus ipsis Originalibus, ubi ab ea di-
 scedunt, an tantum versionibus ceteris anteponenda sit authenti-
 ca hæc versio? Utriusque sententia cum autores, tum momen-
 ta, larga segete exhibet laudatus Hodius *cap. XX. p. 509. sqq.* Nos
 satis habebimus, uno saltem vel altero testimonio docuisse, inter
 modernos doctores Pontificios, prudentiores Vulgatae primatum
 saltem inter Versiones Latinas, & communem præ ceteris in ec-
 clesia Romana usum, hac authenticæ prærogativa ire assertum,
 fontibus autem omnino statuere inferiorem. Ita nimurum Nata-
 lis Alexander *Sec. IX. dissert. 39. Artic. X. p. 406.* exponit: ideo
 authenticæ dicitur, quia nihil continet fidei & bonis moribus repu-
 gnans: & quia certa est regula fidei, prout ab ecclesia probata est, &
 in quantum cum originario Textu convenit. Non sic vero authenticæ
 dicitur, quasi fontibus Hebraicis vel Græcis preferenda, aut etiam coæ-
 quanda. Latinis itaque versionibus ceteris dumtaxat Vulgatam no-
 stram præfert Synodus Tridentina, relictis textibus originariis eodem in
 statu, quo prius erant. In hanc sententiam cum Bellarminum, Se-
 xarium, Salmeronem, multosque citasset alios, rationibus quo-
 que assertum probat: Quod vero Vulgata non eo sensu sit authen-
 tica, quasi æqualis cum textu primitivo auctoritatis, duas maxime ra-
 sones probant: 1. quia versionem hoc sensu authenticam facere, non
 est in Ecclesiæ potestate, sicut nec, librum facere Canonicum; sed tan-
 tum declarare, versionem fidem esse & fonti suo consonam: vel, si
 menda irrepserant, eas corrigere, & in publicis ecclesiæ Officiis usum
 ejus imperare. 2. quia, si sola Vulgata esset authenticæ, sequeretur ec-
 clesiæ Orientales, quæ Græca, vel Syriaca, vel Æthiopica versione utun-
 tur, Scripturam veram & verum Dei verbum non habere. Rich. Si-
 monius in *Disquisit. Critic. cap. XX. p. 165. sq.* ex stylo Patristico &
 Synodico vocem declarans, authenticum, ait, idem plane est atque
 illud, quod non est adulteratum, aut suspectæ fidei. Neque alio sensu
 Episcopi Tridentini Latinam versionem, quæ tunc sola in omnibus ec-
 clesiæ Occidentis legebatur, authenticam declaraverunt; nec in aliam
 trahi posse videntur explicationem illorum verba, si paulo attentius con-
 siderentur. Agebatur nimurum de seligenda una ex multis, quæ tunc

*de Versione
Vulgata Lat-
tina.*

P. II. Cap. V. circumferebantur, sacri contextus versionibus, & quia plerique auctores de Versione Vulgata Latina habebant homines fiduci suspectæ, prudentissime visum est illis Episcopis, ut ea sola, quæ antiqua erat, & longe ante exorta schismata, in ecclesiis retineretur. Hinc & lib. II. Hist. Crit. V. T. cap. XI.

XII. XIII. XIV. religioni sibi non ducit, Vulgatam editionem passim reprehendere & carpere; omnesque alias versiones & que esse revera authenticas pronunciat ac Vulgatam, si earum Auctores pro virili & absque dolo, textus originales interpretari conarentur: hoc tantum interesse inter alias & Vulgatam, quod Vulgatam esse authenticam agnoscere teneamus, alias non item. Neve hic excipias, Gallos solum Doctores, quibus liberior usque fuit sentiendi facultas, de authentia Latinæ interpretationis laxius pronunciasse, quam ex mente sit ecclesie Romanae, testem producamus ex ipsa Italia, nominis & meritorum celebritate hodiensem florentem, Jacobum Facciolatum, S. Theol. Doct. & in seminario Patavino studiorum Præfectum, qui *de optimis studiis, Orat. VI. ad Scripturam S. edit.* Patavinæ p. 110. sq. licet Vulgatam permultum tribuat, ita tamen authenticam dicit, ut ceteris solum versionibus Latinis, minime autem fontibus, anteponatur. *Id unum dicam, inquit, quod ubi opus fuerit, gravissimorum Scriptorum suffragiis confirmare possum, Vulgatam editionem non Graecæ aut Hebreicæ, sed reliquis Latinis, quarum magna copia & varietas in dies exhibat, necessario illo Tridentinorum Patrum decreto præpositam fuisse.* Multa quidem commoda, & prope innumera in Christianam ecclesiam, ad fidei morumque leges componendas, per Synodum Tridentinam redundarunt; sed nihil tam grave accepimus, nihilque tam utile, quam quod ex omnibus Latinis sacrarum Scripturarum interpretationibus una illa probata est, quæ ceterarum optima ac fidelissima, nutantia multorum ingeniorum tanquam clavo firmaret, certisque regionibus circumscriberet. Neque tamen ideo Hebreicis aut Graecis codicibus, unde Latini omnes, ceterique manarunt, quispiam auctoritatis detractum est: stat adhuc eorum fides firmissimis praesidiis fulta, licetque in rebus dubiis ad prima illa verbi divini exempla, non modo sine crimine, verum etiam cum laude provocare. Unde consequitur, in iis locis, in quibus Vulgata discedit a fontibus, his solum, non illi, sententiam competere decisivam.

III. Sed

XXXVII
XXXVIII

III. Sed nec fontibus contra Pontificiorum injurias tueris defuerunt Protestantes, qui & Originalis Textus authentiam, ac super omnes, quascunque demum versiones, autoritatem solide evicerunt, & Pontificiorum pro Vulgata strophas discusserunt, quorum expilare scrinia, & huc transferre dicta, nostri non est instituti. Videatur ex nostris b. Gerhardus & Kortholtus, ex Reformatis Dan. Chamier & Brian. Waltonus, in limine dissertationis hujus citati, qui Theologicis argumentis rem omnem ita composuerunt, ut non habeant, quid regerere possint, Romanenses.

§. VII.

Non tamen ea propter eliminanda prorsus est, aut prescribenda haec Versio, quin suum ei pretium statuatur, & usus non omnino nullus concedatur.

Licet enim illa, quibus Pontificii Vulgatam ornant, elogia meritis ejus longe sint superiora, eamque paria pati fata fateamur cum ceteris versionibus omnibus, ut nec fontes exacte semper reddat, nec a nœvis sit immunis: habet tamen suam illa quoque dignitatem, habet usum, etiam apud Protestantes, haud pœnitendum. Ei quippe debetur inter Latinas versiones α) gloria ætatis, qua ceteras superat omnes. Utut enim hodie multo aliter habent, ac ante Hieronymum, vel ipsius etiam ætate, magnam tamen sui partem, pristinam adhuc servat lectionem, & quæ Veteris ecclesiæ Occidentalis circa loca Scripturæ vexata mens fuerit, declarat. Hinc certe & multarum in ecclesia jam olim receptarum expositionum Scripturæ originem, petere licet; & fontes errorum detegere Pontificiorum haud paucorum: β) applausus universalis fere receptionis & usus. Nulla enim versio Latina vel prisco ævo, vel recentiori ætate, tam longe lateque rerum est potita, ac Vulgata: nulla tam publice in ecclesia, quam privatim æque lecta, trita & exhibita unquam fuit, ac illa: & quamvis hodiernum complures aliæ sint enatae translationes Latinæ, quæ accuratione ac fide illam longe superant, nulla tamen adhuc Vulgatam doctorum virorum manibus excusit, aut de gradu omnino dejicit, quin ad hunc diem a purioris quoque ecclesiæ doctori-

P. II. Cap. V. prietatis verborum, quod viri docti patim eidem perhibent.
de Versione Servari enim in translatione, quæ nunc a vulgo nuncupatur, vocum
Vulgata Latina proprietatem in Lingua Latina, & perspicue exponi pleraque, quæ pres-
ertim e fontibus immediate traducta sunt, agnoscimus, eaque pars
aliis plerisque Latinis interpretationibus candem anteferendam duci-
mus, quæ vel nimia laborant obscuritate, vel minus sequuntur Latina
linguae proprietatem, sed & interdum eam de industria negligere ut-
dentur.

Quanquam hæc ita accipi velim, ut ne ullo pacto soloecismis
editionis Vulgatae patrocinari videar, de quibus ante sententiam dixi,
ait magnus Calovius noster cit. loc. §. 193. p. 692. Augustius ad-
huc encomium ei tribuit Lulloicus de Dieu, quando prefatione
ad Lectorem, animadversionibus in IV. Evangel. premissa ** 2, post-
quam excusasset, quod Vulgatum non raro Bezae notis prætule-
rit, ita pergit: magnus vir fuit Beza, eximie eruditionis, acerrimi
judicii, qui que suis in Novum Test. laboribus nunquam laudatam fa-
tis operam ecclesiis navavit, eternumque & supra invidiam nomen
comparavit. Verum si Vulgatum quoque interpretem, quisquis
tandem fuerit, doctum, imo doctissimum virum fuisse afferam, non
me peccasse judicavero. Suos habet fateor nervos, habet & suos
barbarismos. Sed quin passim ejus fidem judiciumque admirer, etiam
ubi barbarus videtur, negare non possum. Tandem & Grotius pre-
fatione annotation. suarum in Vet. Test. rationem reddens, cur ad
Vulgatum, quasi Textum, notas suas referat, inquit se Vulgatum
interpretem semper plurimi fecisse, non modo quod nulla dogmata in-
salubria continet, sed etiam quod multum habet in se eruditionis, quam-
quam in dicendi genere satis horridus: δ) usus denique Polemicus
contra Pontificos haud proletarius, iis in locis, quibus contra
ipsorum errores, pro veritate testimonium dicit. Authenticæ
enim cum ipsis sit, cuius autoritate stantque caduntque in contro-
versiis fidei, mire se torquent interpretes Pontificii, & quos vo-
cant Controversistæ, quando Vulgatam placitis ecclesiæ suæ con-
tradicentem habent. Vid. Guil. Estius Comm. ad Gal. V. 6. & Bel-
larminus lib. II. de justific. cap. IV. qui insignem Vulgatæ suæ bar-
barismum, præter meritum, Gal. V. 6. impingere haud verentur,
modo ut θέσιν Φυλάκισιν, & vocem Paulinam ἐργαζομένην, que
mediae διαθέσεως & Activæ significationis est, passive
sibi liceat interpretari.

Coll. oliv. A 156, 10